

**Київський національний торговельно-економічний
університет**

Кафедра кібернетики та системного аналізу

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Моделі забезпечення фінансової стійкості
комерційного банку»**

Студента 2 курсу, 1м групи,

спеціальності
051 «Економіка»

спеціалізації
«Економічна кібернетика»

Науковий керівник
кандидат економічних наук

Гарант освітньої програми
доктор фізико-математичних наук,
професор

Пушкарьова
Артема Ігоровича

Мороз Іріна
Олегівна

Гамалій
Володимир
Федорович

Київ 2018

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет обліку, аудиту та інформаційних систем

Кафедра кібернетики та системного аналізу

Спеціальність 051 «Економіка»

Спеціалізація «Економічна кібернетика»

Зав. кафедри _____ Затверджую
Роскладка А. А.
«05» листопада 2017р.

Завдання на випускн у кваліфікаційну роботу (проект) студенту

Пушкарьову Артему Ігоровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

«Моделювання фінансової стійкості комерційного банку»

Затверджена наказом ректора від «02» жовтня 2017 р. № 3035

2. Строк здачі студентом закінченої роботи 15 листопада 2018 року

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи: дослідження концептуальних засад визначення фінансової стійкості комерційного банку, розробка на цій основі Web додатку для розрахунку фінансової стійкості, спрямованої на збільшення ефективності функціонування комерційного банку.

Об'єкт дослідження: фінансова стійкість комерційного банку.

Предмет дослідження: методи і моделі визначення фінансової стійкості комерційного банку.

4. Перелік графічного матеріалу _____

5. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Мороз І.О.	05.11.2017 р.	05.11.2017 р.
2	Мороз І.О.	05.11.2017 р.	05.11.2017 р.
3	Мороз І.О.	05.11.2017 р.	05.11.2017 р.

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Теоретичні основи фінансової стійкості комерційного банку

1.2. Поняття механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків

1.3 Системи моніторингу фінансового стану банків у світовій банківській практиці

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1. Значення моделювання та оцінки фінансової стійкості комерційного банку

2.2. Моделювання фінансової стійкості комерційного банку

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1. Опис вхідної та вихідної інформації

3.2. Алгоритм розрахунку обраної моделі

3.3. Програмна реалізація та її обґрунтування

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	<i>Вибір теми випускної кваліфікаційної роботи</i>	01.10.2017	01.10.2017
2	<i>Розробка та затвердження завдання на випускну кваліфікаційну роботу</i>	05.11.2017	05.11.2017
3	<i>Вступ</i>	01.04.2018	
4	<i>Розділ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ</i>	01.05.2018	
5	<i>Розділ 2. АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ</i>	20.06.2018	
6	<i>Підготовка статті у збірник наукових статей магістрів</i>	15.09.2018	
7	<i>Розділ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА</i>	01.10.2018	
8	<i>Висновки</i>	01.11.2018	
9	<i>Здача випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі науковому керівнику</i>	15.11.2018	
10	<i>Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи</i>	22.11.2018	
11	<i>Виправлення зауважень, зовнішнє рецензування випускної кваліфікаційної роботи</i>	25.11.2018	
12	<i>Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі</i>	28.11.2018	
13	<i>Публічний захист випускної кваліфікаційної роботи</i>	За розкладом роботи ЕК	

8. Дата видачі завдання «05» листопада 2017 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Мороз І.О.

10. Гарант освітньої програми

Гамалій В. Ф.

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник

Пушкарьов А.І.

12. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

15.11.2018 р.

(*підпис, дата*)

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента _____
(*прізвище, ініціали*)

може бути допущена до захисту в екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми _____ **Гамалій В. Ф.**

(*підпис, прізвище, ініціали*)

Завідувач кафедри _____ **Роскладка А.А.**

(*підпис, прізвище, ініціали*)

« _____ » 2018 р.

АНОТАЦІЯ

В даній роботі досліджувалось моделювання фінансової стійкості комерційного банку. Було проаналізовано теоретичні аспекти фінансової стійкості. Було досліджено організацію систем моделювання фінансової стійкості комерційного банку.

Було проаналізовано моделі, що застосовуються у визначенні фінансової стійкості. В роботі описано моделі CAMELS та В.Кромонава на основі, якої здійснювалась реалізація моделі розрахунку. Було реалізовано модель розрахунку фінансової стійкості комерційного банку.

Ключові слова: фінансова стійкість, банк, CAMELS, модель В.Кромонава.

Anotation

This thesis is addressed the modeling of financial stability of a commercial bank was researched. The theoretical aspects of financial sustainability were analyzed. The organization of systems for modeling financial stability of a commercial bank was investigated.

The models used to determine financial sustainability were analyzed. The paper describes the model of CAMELS and V. Kromonov on the basis of which implementation of the calculation model was implemented. A model for calculating the financial stability of a commercial bank was implemented.

Key words: financial stability, bank, CAMELS, model V.Kormonov.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	5
1.1. Теоретичні основи фінансової стійкості комерційного банку	5
1.2. Поняття механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків	12
1.3. Системи моніторингу фінансового стану банків у світовій банківській практиці	28
Висновки до розділу 1	53
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	55
2.1. Значення моделювання та оцінки фінансової стійкості комерційного банку	55
2.2. Моделювання фінансової стійкості комерційного банку	57
Висновки до розділу 2	68
РОЗДІЛ 3 РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	70
3.1. Опис вхідної та вихідної інформації.....	70
3.2. Алгоритм розрахунку обраної моделі.....	77
3.3. Програмна реалізація та її обґрунтування.....	80
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Практичне значення роботи полягає у розробці моделі, яка буде враховувати фінансову стійкість комерційного банку.

Фінансова стійкість - це комплексна категорія, яка характеризує стан, структуру та напрями використання фінансових ресурсів, здатність виконувати свої зобов'язання, а також ступінь захищеності капіталу від фінансових ризиків та можливість забезпечувати розширення діяльності без збільшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Фінансова стійкість є більш узагальненою характеристикою фінансового стану, яка певною мірою включає показники ліквідності та платоспроможності. Разом із тим, існує своя система критеріїв оцінювання фінансової.

Аналіз досвіду використання систем-радників в Україні та за її межами дозволяє зробити висновок, що вони є перспективним сучасним інструментом, що може використовуватися в будь-якій сфері діяльності. Проте, попри свої переваги в роботі, ці системи використовуються мало. Це зумовлено недостатньою розробленістю методичних аспектів їх упровадження в процес управління.

Актуальність даного дослідження обумовлюється об'єктивною необхідністю подальшої розробки основних теоретичних підходів та шляхів забезпечення сталого фінансового розвитку, оскільки фінансова стійкість є одним з показників, орієнтуючись на який можна визначити подальший розвиток комерційного банку.

Об'єкт дослідження: фінансова стійкість комерційного банку.

Предмет дослідження: методи і моделі визначення фінансової стійкості комерційного банку.

Мета роботи: дослідження концептуальних засад визначення фінансової стійкості комерційного банку, розробка на цій основі Web додатку для розрахунку фінансової стійкості, спрямованої на збільшення ефективності функціонування

комерційного банку.

Завдання:

- 1) Провести аналіз теоретичних положень визначення фінансової стійкості комерційного банку.
- 2) Опис основних аспектів фінансової стійкості
- 3) Проаналізувати ефективність існуючих моделей фінансової стійкості
- 4) Проаналізувати діяльність комерційного банку

Створити додаток для розрахунку фінансової стійкості комерційного банку

Розділ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Теоретичні основи фінансової стійкості комерційного банку

Комерційний банк — це суб'єкт господарювання, який здійснює свою діяльність щоденно. Він виконує клієнтські, міжбанківські й інші операції, залучає депозити та здійснює активні операції. Для ведення операційної діяльності банківській установі потрібно не тільки мати грошові кошти, а й забезпечувати необхідне співвідношення між групами активів і пасивів, тобто підтримувати оптимальний рівень ліквідності та платоспроможності. Результатом діяльності установи має бути прибуток як різниця між отриманими доходами та сплаченими видатками. Прибуток банку визначається за календарними періодами (місяць, квартал, рік), але при цьому заздалегідь розраховують прогнозні значення його ліквідних коштів та операційного прибутку.

Фінансова стійкість комерційного банку – це такий стан банківської установи, при якому вона є платоспроможною, ліквідною, має достатню величину регулятивного капіталу для покриття всіх можливих ризиків, пов'язаних із банківською діяльністю, і при цьому залишається достатньо рентабельною, тобто її активи використовуються максимально ефективно.

Поняття «стійкість» можна розуміти як характеристику стану рівноваги (об'єкта, системи), що відображає здатність зберігати певні властивості, функціональне призначення незмінним, незважаючи на можливі ризики, вплив зовнішніх чинників та внутрішні трансформації (випадкові чи непередбачувані). Досить цікавим є той факт, що стійкість, незважаючи на те, що в більшості випадків її можна відобразити у системі певних абсолютних показників, є відносною категорією, оскільки аналіз рівня стійкості та взагалі справедливості такого аналізу можливі за умови порівняння однієї системи з іншою, попереднього та теперішнього стану однієї системи, динамічної зміни такого

стану тощо. Саме в результаті таких операцій можливе справедливе встановлення рівня стійкості об'єкта (системи).

Проведене дослідження поняття “фінансова стійкість” комерційного банку дає змогу визначити фінансову стійкість банку як якісну характеристику його фінансового стану, який відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів та активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, і який здатний витримати непередбачені втрати та зберегти ефективність функціонування.

В роботі Г. Фетисова фінансова стійкість трактується як комплексний позитивний стан, який характеризується розвитком якісних параметрів діяльності банківської системи в цілому та окремих її елементів у взаємодії з інтересами економіки[1]. В. Вербенська стійкість банківської системи розуміє як її здатність під дією певних ендогенних або екзогенних дестабілізуючих чинників в умовах динамічної та структурної нестабільності за рахунок внутрішніх сил уникати масового банкрутства фінансових інституцій з метою виконання своїх функцій з перерозподілу ресурсів у економіці в не меншому обсязі, ніж до впливу зазначених чинників[2].

Д. Мастепанова стійкість банківської системи вважає певним початковим станом, що дозволяє ефективно і повноцінно реалізовувати функцію банків як кредитнорозрахункових установ в руслі забезпечення економічного зростання, а також здатністю відновлювати цей стан після яких-небудь відхилень від початкових параметрів, спричинених кризовими моментами в різних секторах економіки[3].

Горюкова О. В. пише, що фінансова стійкість в сучасних умовах є однією з основних елементів фінансового стану банку. Визначення рівня стійкості та надійності банку вимагає об'єктивної оцінки його фінансового стану, що носить системний характер. Системний підхід до діагностики фінансової ситуації банку включає збалансовану сукупність показників, що

відображають рівень надійності та ефективності діяльності банку, а також небезпеки виникнення банкрутства. Овчинникова О. П. і Бец А. Ю. вказують, що під фінансовою стійкістю банку розуміється здатність банку виконувати базові та нові з'являються функції незалежно від характеру зовнішніх впливів. Под устойчивостью И. Я. Лукасевич розуміє здатність банку в динамічних умовах ринкової середовища протистояти зовнішнім і внутрішнім негативним факторам, забезпечувати довіру юридичних та фізичних осіб, а також захищати інтереси акціонерів. Леонтьев А. Б. в своїй статті «Теоретичні основи фінансової стійкості банківської системи» виходить з того, що фінансова стійкість повинна розглядатися як статичний стан банку в певний момент його діяльності, так і в процесі його руху. В роботі А. В. Зубарева зазначено, що розмір прибутку, власного капіталу та частка ліквідних коштів у активах банку збільшує його фінансову стійкість. Так, деякі автори розглядають фінансову стійкість як стан банку, що характеризується виконанням кредитоспроможності та ліквідності, а також виконанням ними своїх функцій трансформації заощаджень у кредитних розміщеннях та негайному проведенні розрахунків. Інші автори вказують, що фінансова стійкість банку може проявлятися лише при настанні несприятливих (ризикових) подій, після чого стійкий банк повинен відновити своє попереднє стан і продовжити роботу. Так само фінансова стійкість розглядається рядом авторів, як здатність банку захищати своїх акціонерів та вкладників при настанні несприятливих подій, що формує їхню довіру до такого банку. Фінансову стійкість, таким чином, не можна розглядати з точки зору тільки самого банку, а необхідно визначити її, використовуючи суб'єктний підхід, і розглядати з точки зору клієнтів банку, його власників, Государственного органа управління. Финансовая устойчивость представляє такий стан, при якому банк не змінює якості своїх взаємин з клієнтом навіть, незважаючи на зміну умов його функціонування при настанні ризикових подій. З точки зору власників фінансова стійкість

розглядається як стан, при якому банк захищає капітал акціонерів і збільшує його розмір. З точки зору самого банку фінансова стійкість розглядається, як його здатність протистояти ризиковим подіям і відновити свою діяльність після їх настання. Фінансову стійкість можна визначити, як з позицій вузької розуміння (ліквідності, платоспроможності банку), так і з позицій широкої розуміння - відновлення свого стану після впливу різних дестабілізуючих факторів (при відновленні стану розуміється спроможність банку повернутися до попереднього положення, продовживши виконувати свої функції і досягти поставлених цілей та задач)[4].

НБУ трактує фінансову стійкість як стан банків, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. Вона означає постійну здатність банків відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі[5].

З точки зору структурної цілісності стійкість банківської системи розуміється як її здатність повертатися в рівноважний стан, незважаючи на впливи внутрішніх і зовнішніх факторів, завдяки наявності структурної стійкості, явищ самоорганізації, підтримання стійкості комерційних банків, що входять у систему, а також керуючим впливам із боку центрального банку країни. Відповідно до цього підходу стійкість банківської системи – це її здатність за рахунок самоорганізації та структурної стійкості, забезпечення та підтримки стійкості комерційних банків–складників цієї системи та за допомогою втручання центрального банку відновлювати свою рівновагу незалежно від впливу внутрішнього та зовнішнього середовища.

Для оцінки фінансової стійкості використовується безліч різних показників, якщо звертатись до праць І. М. Парасій-Вергуненко, то вона розподіляє усі показники фінансової стійкості на такі групи:

- показники, що базуються на структурі та достатності капіталу банку;

- показники, що базуються на структурі залучених та запозичених коштів;
- показники, що базуються на якості активів банку.
- показники, що характеризують динаміку (поведінку) окремих складових активу та пасиву.
- коефіцієнт надійності (визначається співвідношенням власного капіталу до зобов'язань і показує залежність банку від залучених коштів);
- коефіцієнт фінансового важеля (співвідношення зобов'язань банку і капіталу);
- коефіцієнт мінімального статутного фонду;
- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні ділових активів (розкриває достатність сформованого власного капіталу в активізації та покритті різних ризиків);
- коефіцієнт захищеності власного капіталу (співвідношення капіталізованих активів і власного капіталу. Він показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість);
- коефіцієнта мультиплікатора капіталу (характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом за оптимального співвідношенні 12,0 -15,0 разів).[6]

Стійкість ресурсної бази є важливою складовою фінансової стійкості комерційного банку й охоплює такі аспекти:

- залежність стану економіки країни в цілому;
- контроль фінансових потоків;
- співробітництво банку із суб'єктами ринкової інфраструктури
- стабільність поповнення ресурсної бази банку;
- концентрація вкладів фізичних осіб у загальному обсязі пасивів

Аналізуючи вітчизняну літературу науковці виділяють як зовнішні так і внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість банку.

До зовнішніх факторів впливу відносяться:

- стабільність національної валюти;

- ефективний розподіл державних фінансів;
- рівень інфляції;
- довіра громадян до фінансових посередників;
- сприятлива ситуація до інвестицій;

До внутрішніх факторів впливу відносяться:

- ефективний розподіл праці;
- кредитна політика банку;
- дисконтна політика банку;
- правильно продумана стратегія банку;
- якість маркетингу і менеджменту банку;
- професійні якості керівників;
- дотримання нормативів, які установив НБУ.

Методичні рекомендації щодо оцінки фінансової стійкості комерційного банку в умовах економічної нестабільності відповідають чинним нормативним актам Національного банку України, а також сталим принципам роботи українських банків.

В них враховані міжнародні підходи до оцінки фінансової стійкості кредитних організацій, а також принципи надання інформації про фінансовий стан та результати діяльності компаній, закладені в Міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ):

- принципи формування рейтингу (рейтингу контрагента) відносно українських та іноземних банків;
- перелік і порядок розрахунку показників, які використовуються для аналізу фінансового стану і оцінки ризиків певних аспектів діяльності банків та ступінь їх впливу на величину ризику
- кількісні критерії для присвоєння рейтингу контрагента у вигляді бальної оцінки його фінансових і нефінансових позицій.

У банківській справі одним із основних показників, що свідчить про фінансову стійкість банку є показник достатності власного капіталу. Достатність

власного капіталу, з огляду на врахування при її розрахунку майже всіх ризиків банківської діяльності, є інтегральним показником оцінки стану якісної капіталізації та фінансової стійкості банківських установ зокрема та системи банків в цілому. Під достатністю капіталу банку слід розуміти його здатність покривати витрати і непередбачені втрати від своєї діяльності виключно за рахунок власного капіталу. Поряд з цим, зважаючи на постійну диверсифікацію ризиків в сучасному економічному просторі, першочерговим завданням для банківської спільноти залишається постійне вдосконалення методики оцінки даних ризиків та її застосування у визначенні рівня адекватності власного банківського капіталу потребам розвитку економіки. Для успішного розв'язання такого завдання необхідною умовою є координація зусиль як наглядових органів, так і банківських установ, рейтингових агентств, науковців і практиків, які зацікавлені в розробці досконалого способу розрахунку показника достатності банківського капіталу.

Стосовно впливу достатності капіталу на показники стійкості банку, то тут виникає двояка ситуація. З однієї сторони, значна частка власного капіталу у структурі капіталу банку дає можливість банку відчувати себе більш впевнено при здійсненні операцій та наданні послуг, крім того у банку є так званий «резервний запас ресурсів» які він може залучити і використовувати (у вигляді позикових коштів), однак при цьому банк не буде мати високої рентабельності, а відповідно і великих прибутків. З іншої сторони, при збільшенні фінансового левериджу, банк отримує більше прибутків (при рівних умовах діяльності), однак менш впевнено відчуває себе при настанні певних непередбачуваних обставин. Головною метою, є визначення оптимальної величини власного капіталу у ресурсах банку, що забезпечить йому нормальну рентабельність і стійкий фінансовий стан.

1.2. Поняття механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків

Управління фінансовою стійкістю комерційних банків передбачає об'єктивне визначення її поточного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами, вибір певних управлінських рішень, котрі сприятимуть забезпеченню фінансової стійкості.

Необхідність і мета наявності механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків зумовлена проблемою практичного забезпечення фінансової стійкості банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівні для їх належного функціонування та стабільного розвитку, з одного боку, а також, щоби створити базові передумови до виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншої, що позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни та швидкості ринкових перетворень у процесі суспільного відтворення. Мета і необхідність його існування – необхідна і важлива умова до розкриття сутності даного механізму. Суть механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків значною мірою обумовлена змістом поняття “фінансова стійкість”.

Поняття “механізм” традиційно розуміють як “спосіб функціонування певної системи, тобто реалізації функцій її окремих елементів”. [7, с.17]

Методичні основи сутності механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків:

1. Механізм управління фінансовою стійкістю охоплює, крім об'єкта управління, управлінські суб'єкти (зовнішні та внутрішні). Зокрема, зовнішні на макроекономічному рівні, що представлені законодавчими, фінансово-контрольними і державними органами регулювання, центральне місце серед яких належить Національному банку України. Також – внутрішні суб'єкти на мікроекономічному рівні, що представлені керівництвом комерційного банку та органами управління фінансовими ресурсами та ризиками.

2. Значне місце належить інструментам управління. До даних

інструментів слід віднести економічні й адміністративні, що застосовують органи банківського нагляду, регулювання та контролю для забезпечення фінансової стійкості банків. Важливе місце належить впливу грошово-кредитної політики центрального банку, встановлення економічних нормативів діяльності банків, вимог щодо створення страхових та резервних фондів, ліцензування банківської діяльності, аудиту, підвищення прозорості фінансової звітності банків.

3. Важливу роль у процесі управління фінансовою стійкістю відіграють організаційна структура банку, а також рівень зв'язків як між елементами структури, так і з клієнтами, акціонерами банку. Зокрема, від того наскільки забезпечена єдність інтересів, взаємоузгодженість та цілеспрямованість дій управлінців, залежатиме ефективність процесу управління фінансовою стійкістю.

4. Механізм управління фінансовою стійкістю не є статичним утворенням, а постійно перебуває у динамічному розвитку. Необхідно враховувати конкретні економічні умови, в яких функціонує банк і відповідно до змін в економічному середовищі вносити корективи до механізму управління фінансовою стійкістю, здійснювати адаптаційні заходи.

5. Результативність функціонування даного механізму залежить також від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії та спрямованості щодо досягнення основної мети.

Важливою умовою ефективного функціонування механізму управління фінансовою стійкістю банків є дотримання останніми комплексу принципів, до яких слід віднести, на нашу думку, наступні:

- принцип єдності дій і засобів досягнення мети суб'єктами управління даного механізму;
- принцип комплексності процесу управління фінансовою стійкістю, який охоплює перераховані етапи;
- принцип єдності тактики і стратегії у процесі управління фінансовою

стійкістю для забезпечення його безперервності;

- принцип взаємозв'язку і взаємообумовленості елементів механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків, який полягає у тому, що функціонування окремого елемента зумовлює особливості дії іншого, а взаємний вплив та цілеспрямованість усієї сукупності елементів забезпечує результативність процесу управління фінансовою стійкістю;

– принцип гнучкості механізму та процесу управління фінансовою стійкістю банку, що дає змогу адаптуватися до можливих змін на фінансовому ринку.

При визначенні структури даного механізму зауважимо, що між поняттями “склад” та “структура” будь-якої системи є певна відмінність. Зокрема, склад – це елементи, блоки, тобто те, з чого складається механізм. Структура – це взаємозв'язки між ними, рівень взаємодії, що забезпечує механізм як цілісну модель, котра має змогу зберігати свої властивості, безперервність процесу функціонування, незважаючи на зовнішні та внутрішні зміни.

Для чіткого розподілу функціональних обов'язків суб'єктів управління та методів регулювання фінансовою стійкістю необхідно виділити у механізмі управління фінансовою стійкістю банків відповідні блоки та елементи. Кожний блок даного механізму складається з певних елементів, які, в свою чергу, йому підпорядковані та визначають зміст того чи іншого блоку.

Складовими блоками механізму є наступні:

1. Суб'єкти механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків;
2. Об'єкт механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків;
3. Процес управління фінансовою стійкістю комерційних банків, що охоплює наступні елементи: а) методи управління (планування, аналіз, оцінка, регулювання та контроль); б) інструменти управління.

Перший блок даного механізму охоплює *суб'єктів управління*, якими є відповідальні особи чи групи осіб, органи банківського регулювання, котрі уповноважені приймати управлінські рішення та вживати відповідні заходи, щодо здійснення регулювання, контролю за всіма стадіями процесу управління фінансовою стійкістю банків. Суб'єкти управління мають відповідати за ефективність та безперервність функціонування механізму управління фінансовою стійкістю банків. Від компетентності управлінців, якості менеджменту залежатиме рівень фінансової стійкості кожного банку. Складовими елементами даного блоку є наступні: по-перше, на мікроекономічному рівні, тобто рівні окремого комерційного банку (суб'єкти внутрішнього управління) – члени Правління банку і Ради директорів, особи, які обіймають керівні посади, команда менеджерів, котрі мають безпосереднє відношення до процесу управління фінансовими ресурсами та ризиками банку; по-друге, на макроекономічному рівні (суб'єкти зовнішнього управління) головним суб'єктом управління виступає центральний банк, зокрема Національний банк України, що виконує функції регулювання і нагляду за діяльністю банків відповідно до Законів України “Про банки і банківську діяльність” та “Про Національний банк”.

Слід додати, що у більшості країн ринкового типу регулюючі й наглядові функції виконують, крім центральних банків, також спеціальні установи, підпорядковані міністерству фінансів, або ж незалежні установи, що підзвітні парламенту. Зокрема, діють наступні наглядові установи, які створені міністерством фінансів та знаходяться тісно співпрацюють із центральними банками: Федеральне відомство з контролю за банками (Німеччина); Бюро банків (Японія); Комітет банківської регламентації, Комітет кредитних установ і Банківська комісія, між якими розподілені регулятивно-наглядові повноваження (Франція).

Другий блок механізму охоплює *об'єкт управління*, яким є фінансова стійкість комерційного банку, котра визначається через наступні

характеристики: 1) рівень капіталізації; 2) якість активів; 3) якість зобов'язань; 4) рівень платоспроможності та ліквідності; 5) рівень прибутковості; 6) якість управління капіталом, активами й зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю і прибутковістю; 7) рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними.

Рівень капіталізації. Надзвичайно важливою характеристикою, за якою ми можемо судити про фінансову стійкість окремого комерційного банку, є рівень його капіталізації. Саме достатній обсяг власного капіталу (як грошові кошти, так і виражене у грошовій формі ліквідне майно) забезпечують економічну самостійність, прибуткову діяльність на ринку фінансових послуг, що в кінцевому підсумку позитивно позначається на фінансовій стійкості комерційного банку. Хоча власний капітал банку й займає незначну частку в загальній сукупності ресурсів банку, проте відіграє визначальну роль в процесі його діяльності.

Під власним капіталом можна розуміти різноманітні фонди, що банк створив для забезпечення своєї фінансової стійкості та здійснення комерційної діяльності. Структура власного капіталу є неоднорідною за якісним складом та змінюється протягом року залежно від різних факторів, а також значною мірою обумовлена якістю активів, раціональним використанням та розподілом прибутку. Власний капітал банку охоплює основний та додатковий капітал.

До основного капіталу (капіталу першого рівня) відповідно до нормативних актів належать: а) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал; б) розкриті резерви, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку банку (резерви, що банк оприлюднив у фінансовій звітності).[8]

Додатковий капітал (капітал другого рівня) охоплює резерви під стандартну заборгованість інших банків, резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків, результат переоцінки основних засобів, прибуток поточного року, субординований борг, що враховують до капіталу.

Як зазначили Е. Рід і Р. Коттер, достатність капіталу – це “... здатність банку компенсувати втрати та попереджати банкрутство...”.[9, с.187] З даного визначення випливає, що саме достатній обсяг капіталу дає банкові змогу функціонувати незалежно від певних збитків. Власний капітал має відповідати розміру активів із урахуванням ступеня їх ризику. З урахуванням інфляційних процесів, політичної нестабільності, розширенням масштабів банківської діяльності та підвищенням ризиків комерційні банки повинні прагнути до збільшення власного капіталу. Варто зазначити, що надто великий обсяг власного капіталу негативно позначається на результатах діяльності банку. Саме тому необхідно зберігати оптимальне співвідношення між власним капіталом та іншими параметрами діяльності банку. Достатність капіталу залежить від якості активів, якості управління та від сукупності ризиків.

Величину власного капіталу банків регулює централізовано НБУ через встановлення мінімальних вимог (нормативів) до розмірів та достатності капіталу, зокрема, використовуючи нормативи адекватності регулятивного капіталу банку (Н2) й адекватності основного капіталу (Н3). У випадку недотримання вимог щодо достатності капіталу НБУ може вжити деяких заходів, а саме рекомендувати банкам обмежувати виплату дивідендів акціонерам, викуп власних акцій.

Підтримка достатнього рівня власного капіталу комерційними банками – важлива умова стабільності банківської системи країни і захисту від ризиків. Саме тому банківське законодавство країн із ринковою економікою переконливо вимагає щоби комерційні банки мали чітко визначений обсяг власного капіталу та постійно його нарощували. Слід зазначити, що вітчизняні банки відчують дедалі більшу потребу в підвищенні рівня капіталізації і постійно намагаються це робити. На практиці комерційні банки застосовують різні методи поповнення власного капіталу як базову умову своєї фінансової стійкості.

Сума необхідного капіталу залежить від величини ризику, який приймає банк. Банк постійно вирішує завдання, чи збільшувати свій капітал залежно від

ступеня ризику.

Якість активів. Важливими характеристиками фінансової стійкості комерційного банку є якість активів і якість зобов'язань банку. Якість активів характеризують неоднаково, зокрема, визначають дохідність активів, рівень ризику, частку працюючих активів, рівень диверсифікованості, частку непрацюючих та неприбуткових активів. Поняття “якість активів” відображає саме ступінь (величину) закладеного в активах ризику.

Якість активів обернено пропорційна до частки безнадійних та неповернутих коштів за кредитними операціями. Щодо ризикових активів, то треба, щоб їх частка не була як надмірно високою, так і надмірно низькою, оскільки це негативно впливає на фінансову активність банку.

Таким чином, якість активів може бути оцінена з точки зору рівня їх ліквідності, ризикованості та рентабельності. Активи аналізують, по-перше, ділячи їх на такі групи: 1) ліквідні активи; 2) працюючі активи; 3) неліквідні активи; по-друге, визначаючи динаміку активів у цілому й окремих їх видів за певний період. Звичайно негативним є збільшення частки непрацюючих активів та, відповідно, зменшення робочих активів. Далі, здійснення аналізу полягає у тому, що оцінюють рівень ризику працюючих активів. Зазначимо, що це є необхідністю при визначенні достатності обсягу сформованих резервів, а також для оцінки ефективності управління активами.

При оцінці якості активів особливу увагу слід приділити аналізу та управлінню кредитним портфелем і портфелем із цінними паперами. Зокрема, вони потребують належної оцінки з точки зору їх ризикованості. Крім того, необхідно дати оцінити обсяг сформованих під кредитні ризики резервів та визначити їх достатність.

На якість активів впливають: 1) зміст і характер кредитної та інвестиційної політик комерційного банку; 2) рівень диверсифікованості активних операцій; 3) ефективність управління проблемними кредитами. Звичайно ж, структура та якість активів позначається на рівнях його ліквідності й платоспроможності.

Також важливими умовами є не лише кількісне зростання активів, а й якісні зміни, зокрема зменшення частки непрацюючих та проблемних активів.

Якість активів визначають за наступними ознаками: 1) величиною (обсягом) високоліквідних та ліквідних активів; 2) обсягом неякісних активів – прострочені кредити, дебіторська заборгованість, неліквідні цінні папери, нерухомість, що не реалізують; 3) ступенем ризикованості кожної з груп активів; 4) розміром процентного доходу та простроченої заборгованості за кредитами (дані параметри опосередковано характеризують якість кредитного портфеля); 5) величиною активів, що не дають прибутку або дають його дуже мало; 6) ступеня знецінення активів, вкладених у цінні папери; 7) рівнем іммобілізації активів; 8) величиною штрафів, пені у банку за різні порушення.[9]

На зростання активів впливають чітке планування діяльності банку, здатність до нарощення капітальної бази, ризиковість та спрямованість дивідендної політики.

Зазначимо, що якість активів визначають насамперед повним чи потенційно повним поверненням кожного активного фінансового інструменту в обумовлені договором терміни, а також отриманням додаткової вартості даних активів у вигляді відсотків, дивідендів й інших доходів. Зрозуміло, що структура і якість активів значною мірою визначає рівень ліквідності та платоспроможності банку. Високоякісні активи забезпечують належний рівень банківського прибутку.

Якість зобов'язань. В умовах підвищення банківської конкуренції виникають певні труднощі щодо залучення банками додаткових коштів. Практичного значення набувають така оцінка, аналіз та управління зобов'язаннями банку, за яких забезпечують співвідношення у певних пропорціях між власними і залученими коштами. Велика частка власних коштів та невеликий обсяг коштів клієнтів можуть стати наслідком недостатньо активної позиції банку на ринку. Рівень процентних ставок за залученими

ресурсами має бути меншим від величини процентних ставок за активними операціями. Виникає необхідність високоякісної структури залучених коштів, що дає змогу передбачити потребу в ліквідних коштах з метою погашення зобов'язань. На основі залучених коштів визначають структуру портфеля активів як за термінами, так і за ступенем ризику.

Якість зобов'язань оцінюють стабільністю поповнення ресурсної бази, вартістю залучених коштів, чутливістю до змін процентних ставок та рівнем залежності від позичок на міжбанківському ринку кредитних ресурсів. Варто зауважити, що зобов'язання банку аналізують залежно від термінів залучення та розмірів зобов'язань. Завдяки аналізу можна визначити динаміку кожного з елементів сукупності зобов'язань банку. Збільшення частки термінових депозитів поліпшує ліквідність банку, проте впливає на зниження рівня прибутковості. Депозити до запитання є найдешевшим видом залучених ресурсів, що відповідно позначається на рівні прибутковості банку. Проте значна їх частка може негативно позначитися на рівні його ліквідності. Витратність цього виду ресурсів – 1–2% річних за залишками на рахунках клієнтів.

Якість пасивів можна характеризувати з точки зору:

- **Строковості.** Вважають, що стійкішим є банк, що має переважну частку довготермінових залучених коштів;
- **Стабільності.** Тобто, стабільнішими є залучені кошти, тим стійкіша основа для розвитку активних операцій. Також чим нижчі відсоткові ставки за залученими коштами, тим відповідно банк має більше шансів отримати вищий прибуток.
- **Платності.** Чим більшою є величина плати за залучені кошти, тим стабільніші дані ресурси і стійкіший банк.
- **Ступеня концентрації.** Необхідно уникати концентрації залучених коштів на одного клієнта, оскільки зняття даних коштів може призвести до погіршення фінансової стійкості банку.

Отже, при аналізі структури зобов'язань комерційного банку необхідно враховувати наступне: 1) частку стабільних залишків на поточних рахунках, строкових вкладів та депозитів до запитання, обсяг яких має становити 70%; 2) строковість використання залучених коштів, що дає змогу оцінити політику банку в сфері управління ресурсами: довготермінові чи короткотермінові вклади переважають у даному банку; 3) ступінь залежності від ринку міжбанківських кредитів, частка яких має не перевищувати 5%.

Для підвищення якості активів та зобов'язань виникає необхідність управління активами й пасивами, що пов'язано між собою і перебуває у взаємозалежності. Управління пасивами спрямоване на залучення найстабільніших та найдешевших ресурсів, на відміну від основної мети управління активами, яка полягає у найдорожчому розміщенні коштів, що в кінцевому підсумку відображається на рівні прибутку комерційного банку. Управління активами базоване на портфельному підході, що передбачає досягнення максимальних доходів за умови мінімізації ризиків. Управління активами обмежене вимогами щодо підтримки ліквідності, а з іншого боку – ціновою конкуренцією на фінансовому ринку.

Структура залучених і запозичених коштів має бути адекватною структурі активів, тобто їх слід узгоджувати між собою за термінами та сумами розміщення і залучення. Це значною мірою відображається на ліквідності балансу і на рівні фінансової стійкості комерційного банку.

Кожній групі пасивів має відповідати тип активів, щоби зберігався принцип узгодженості між ліквідністю та прибутковістю. Також важливим напрямком в оптимізації структури пасивів є розроблення нових продуктів та послуг, відповідно до потреб, а також для розширення клієнтської бази і завоювання нових сегментів на ринку банківських послуг.

Підтримання постійного балансу між потребами у ресурсах та можливостями їх придбання за принципом достатності (обсяг мобілізованих на грошово-кредитному ринку коштів має бути не меншим, але й не більшим, ніж

потрібно для розміщення коштів у найприбутковіших операціях) – важлива умова забезпечення фінансової стійкості банку.

Варто зауважити, що управління активами і пасивами потребує інтегрованого підходу, зокрема, це забезпечує формування оптимальної структури балансу та створення захисту від ризиків, спричинених значними коливаннями параметрів фінансових ринків. Основною ідеєю управління активами і пасивами є нерозривна єдність між активами, зобов'язаннями й капіталом в отриманні високого прибутку в межах допустимого рівня ризику.

Застосовуються ряд методів до управління активами й пасивами: структурне балансування, управління гепом, імунізація балансу, управління дюрацією, хеджування та інші.

Рівень прибутковості банку. Рівень прибутковості – одна з важливих характеристик фінансової стійкості комерційного банку. Зокрема, як зазначено у праці Е. А. Тарханової, “прибуток є об’єктивним чинником, який відображає стан життєвого циклу виробничих та фінансових структур у процесі проходження ними кожного етапу їх розвитку: становлення, піднесення, зрілості та спаду” .

Зростання прибутку сприяє поповненню резервних фондів, із метою покриття збитків від проведення кредитних операцій, позитивно позначається на можливості підвищувати рівень дивідендних виплат акціонерам. Окрім того, у випадку підвищення прибутковості, зростає курс акцій банку, він має здатність до здійснення додаткової емісії цінних паперів, що дає змогу поповнювати капітал, тим самим підвищуючи рівень його достатності й у кінцевому підсумку позитивно відображається на стійкості фінансового стану банку. Також варто додати, що прагнення банку до надприбутків призводить до зростання рівня ризикованості, та, відповідно, негативно впливатиме на фінансову стійкість. Зокрема, надприбутки ще не є свідченням стійкого і стабільного розвитку банківського бізнесу країни, а навпаки, мають деякою мірою зворотне значення (наприклад, середній рівень рентабельності банків зарубіжних країн – 5–7%).

Комерційний банк має здійснювати гнучку політику щодо формування переліку послуг, які він надає, враховуючи можливості отримання прибутку. При цьому банкові слід враховувати:

- фактичний попит на банківські продукти та послуги у відповідний момент й у певному регіоні;
- зміни попиту у перспективі, враховуючи при цьому рівень попиту на нові нетрадиційні послуги;
- ступінь готовності банків до нових операцій, надання послуг; рівень рентабельності послуг, що надають і запланованих.

Необхідно зауважити, що український ринок банківських послуг динамічно зростає, в середньому на 40–50% в рік. Для порівняння: у Центральній та Східній Європі – в середньому 20–25%, в країнах Євросоюзу – 4–7%.

З метою отримання максимально можливих прибутків кожний банк має відповідно до зазначених правил формувати свій продуктивний ряд та вибирати найприбутковіші послуги й зосереджувати свої зусилля на їх впровадженні. Проте задля підтримки статусу універсального банку не слід ігнорувати надання менш прибуткових послуг, оскільки не є винятком, що ситуація може змінитися на протилежну.

Ліквідність тісно пов'язана з прибутковістю банку. Зрозуміло, що питанням отримання прибутку відводять центральне місце у діяльності банку. З цього приводу К. Р. Макконелл та С. Л. Брю зазначили: “банк має дві мети, що конфліктують між собою. Одна мета – прибуток комерційного банку, котрий, як й інші підприємства, прагне до прибутку, а з іншого боку – комерційний банк має прагнути до безпечності. Для банків безпека значною мірою обумовлена ліквідністю, зокрема такими ліквідними активами, як готівка і надлишкові резерви. Досягнутий компроміс визначає відносний розмір активів, котрі дають дохід, щодо високоліквідних активів.[10]

Зрозуміло, що найліквіднішим активом є готівка, вкладення в яку прибутку

не дають, відповідно банк збільшує частку активів, що дають дохід, але відповідно зменшується частка високоліквідних активів. Тобто, маємо ситуацію, що є характерною для будь-якого економічного суб'єкта: бажання максимізувати прибуток та мінімізувати ризик, у той же час, дохідність будь-якого активу прямо пропорційна ризику, і завжди доводиться обирати оптимальний варіант, зважаючи на ці два аспекти.

Високий рівень прибутковості пов'язаний із високоризиковими операціями, що впливає на зниження банківської ліквідності. Політика банку має полягати в тому, щоби досягти рівноваги (оптимального співвідношення) між ризиком та прибутком. Підвищення прибутковості банківських операцій, що не залежить від порушення вимог ліквідності, залежить від ретельного співвідношення граничних витрат за залученими коштами і доходів від кредитних та інвестиційних операцій.

Можливе виникнення ситуації, коли банк ліквідний, проте неприбутковий, і навпаки, є ймовірність неліквідності банку, але прибутковості. Варто зауважити, що остання ситуація можлива у тому випадку, коли банк має прибуток, але необхідний деякий час для перетворення активів із однієї форми в іншу з метою виконання поточних зобов'язань перед клієнтами банку в певний момент. Довготермінова неліквідність призводить до неприбутковості.

Проблему “ліквідності–прибутковості” можна розглядати з точки зору короткотермінової та довготермінової стратегії. Короткотермінова рівновага передбачає співвідношення між ліквідністю та прибутковістю, зокрема, чим вища є ліквідність, тим нижчі прибутковість та ризик. Довготермінова рівновага передбачає, що чим вища ліквідність, тим міцніший та стійкіший фінансовий стан банку. Таким чином, проблема “ліквідність–прибутковість” тільки тоді, коли її розглядати в короткотерміновому періоді, протягом якого банк переводить ліквідні активи у дохідні операції, тим самим погіршуючи статичну та можливо короткотермінову ліквідність. Проте у випадку надійності даних операцій поліпшується довготермінова ліквідність. Таким чином, при

застосовуванні комплексного підходу до управління ліквідністю дилема “ліквідності–прибутковості” дещо втрачає проблематичність та підлягає вирішенню. Необхідно забезпечити гнучке управління ліквідністю, що передбачає підтримку такого співвідношення між активами і пасивами з різним ступенем ліквідності, за якого забезпечують рівень ліквідності, достатній для виконання банком своїх зобов’язань перед клієнтами без погіршення стану його прибутковості.

Третій блок механізму представлений *процесом управління* фінансовою стійкістю комерційних банків, котрий має місце та специфічні особливості, як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні. Процес управління передбачає застосування певних методів, основними з яких є:

1. *Планування* – передбачає необхідність постановки цілей, визначення тактики і стратегії досягнення основної мети (забезпечення фінансової стійкості банку). Зважаючи на те, що стратегічною метою комерційного банку в даному випадку є забезпечення фінансової стійкості, то саме фінансове планування в механізмі, що розглядаємо слід спрямовувати, на нашу думку, на перетворення стратегічної мети у конкретні (абсолютні та відносні) значення фінансових показників через використання відповідних інструментів. Планування ґрунтоване на результатах попередньо здійсненого аналізу в сукупності факторів, що впливають на об’єкт управління даного механізму, зокрема внутрішніх факторів, факторів зовнішнього середовища, банківських ризиків. Вплив факторів зовнішнього середовища на фінансову стійкість комерційних банків є значним, і банки не мають змоги визначати характер їх впливу. В даному випадку, для банків важливим виявляється здатність протистояти негативному впливу зовнішніх факторів.[11]

Щодо внутрішніх факторів фінансової стійкості банків, то зазначимо, що науковці пропонують різний їх перелік, зокрема В. М. Коваль визначив наступні: “достатність капіталу, якість активів і пасивів, дохідність, ліквідність”. І. М. Васькович подав ширший перелік внутрішніх факторів, а саме: “адекватність

капіталу банку, якість активів банку, рівень рентабельності, ліквідність балансу банку, кваліфікація кадрів, місія банку, стратегія банку та якість банківського менеджменту” Необхідно відзначити, що фактори, котрі впливають на фінансову стійкість комерційного банку, не можуть бути водночас показниками чи характеристиками фінансової стійкості. Це нелогічно, оскільки фактор не може впливати сам на себе. З урахуванням різноманітних класифікацій факторів, що розглянуті у деяких наукових працях, зовнішні та внутрішні фактори класифіковано у відповідні блоки, кожний із яких відображає особливості впливу на фінансову стійкість комерційного банку.

Дані фактори необхідно розглядати у комплексі, як єдину систему, що обумовлюватиме можливості ефективного функціонування банку в динамічному економічному середовищі.

Вплив ризиків на фінансову стійкість комерційного банку є також значним. Серед ризиків, що найбільше впливають на фінансову стійкість комерційного банку, є кредитний, відсотковий та ризик ліквідності. Зрозуміло, що банки в процесі діяльності пов’язані не лише з даними ризиками, вагоме

значення мають й інші ризики (операційний, валютний, ринковий), проте на кредитний, відсотковий та ризик ліквідності звертають увагу найбільше, оскільки щоденно мають із ними справу.

2. *Аналіз* основних елементів, що визначають стійкий фінансовий стан комерційного банку. Аналіз дає змогу виявити причинно-наслідкові зв’язки різних аспектів діяльності банку. Саме за допомогою аналізу можна швидко розрахувати, як змінюються фінансові показники, що визначають рівень фінансової стійкості та відповідно до цього прийняти обґрунтоване управлінське рішення, спрямоване на її забезпечення.

3. *Оцінку та регулювання* фінансової стійкості комерційних банків здійснюють за допомогою комплексу прийомів та методик. Слід підкреслити, що можна виділити напрямки оцінки фінансової стійкості комерційних банків та регулювання нею: по-перше, пряме (зовнішнє) регулювання й обов’язкова

оцінка; по-друге, саморегулювання (внутрішнє регулювання) та самостійна (ініціативна) оцінка.[12]

Зовнішнє регулювання – це регулювання банківської діяльності за допомогою інструментів прямого та опосередкованого впливу з метою забезпечення стійкого фінансового стану комерційних банків. Дану функцію, як відомо, відповідно до законодавства виконує центральний банк, використовуючи обов'язкові економічні нормативи, що дають змогу регулювати та оцінити відповідність (невідповідність) окремих фінансових позицій банку нормам, а також виявити можливі ознаки незадовільного фінансового стану комерційного банку. А оцінка фінансової стійкості передбачає застосування відповідних систем та методик оцінки фінансового стану банків. Зрозуміло, що за допомогою економічних нормативів належна оцінка фінансової стійкості банків неможлива, це, відповідно, потребує, щоби центробанк застосовував комплексні системи.

Самостійну оцінку (ініціативну оцінку) здійснюють на основі самостійно обраної чи розробленої методики оцінки фінансової стійкості. Саморегулювання (внутрішнє регулювання) передбачає поточне, оперативне управління за допомогою відповідних методів управління власним капіталом, активами та зобов'язаннями, прибутком, ліквідністю й платоспроможністю, ризиками.

4. *Контроль* полягає у перевірці відповідності отриманих результатів запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості комерційного банку. Для належного контролю за рівнем фінансової стійкості банків та ефективного управління останньою слід дотримуватися проходження всіх стадій контролю (попередній, поточний, наступний), із боку як органів нагляду, так, і комерційних банків.

Ефективне функціонування розглянутого механізму управління фінансовою стійкістю комерційного банку, через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами, забезпечить досягнення стратегічних і тактичних фінансових цілей банку,

сприятиме підвищенню рівня прибутковості, зниженню ризиків, контролю та підтриманню ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні, що в кінцевому підсумку, безумовно, позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості комерційного банку.[13]

1.3. Системи моніторингу фінансового стану банків у світовій банківській практиці

Глобалізація фінансових ринків, розширення меж функціонування банків, створення банківських холдингів, динамічно зростаюча пропозиція банківських нетрадиційних послуг, опанування нових технологій, з одного боку сприяють диверсифікації ризиків, а з іншого, навпаки, призводять до виникнення нових ризиків (ризик концентрації, консолідації) у банківській діяльності. Відповідно, заходом, адекватним окресленим процесам, стала необхідність перегляду підходів до оцінки й аналізу фінансового стану банків. Зокрема, не випадковим було введення у деякі системи оцінки фінансової стійкості такого компонента, як чутливість до ризиків. Розвиток інформаційних технологій привів до виникнення та використання в органах нагляду та й банках стандартизованих комп'ютерних моделей для оцінки фінансової стійкості. Діяльність банків із тенденціями до зниження базових показників діяльності та випадки їх банкрутства спричинили розроблення статистичних моделей “систем попереднього реагування”, метою яких є виявлення на початкових етапах імовірних проблем у діяльності банків і застосування ефективних попереджувальних заходів.

Виникнення, активне використання, подальший розвиток та вдосконалення систем оцінки фінансової стійкості у сучасній банківській практиці є надзвичайно важливим для:

- суспільства в цілому;
- реальної та потенційної клієнтури банків;

- акціонерів банку;
- комерційних банків (зацікавленість у попередній діагностиці можливих проблем; зацікавленість у достовірній оцінці фінансового стану банків- контрагентів);
- органів державного регулювання і нагляду.[14]

В окремих країнах формують системи нагляду, що передбачають оцінку фінансового стану банків. Зокрема, в Італії, Аргентині створено системи рейтингової оцінки банків, що запозичені здебільшого з практики органів нагляду США і є частиною комплексної системи банківського нагляду. Поширеним при комплексній оцінці фінансової стійкості стає використання широкого спектру не лише внутрішньої банківської інформації, джерелами якої є фінансова звітність, баланс банку, архіви банку, а й зовнішньої, отриманої зі звітів зовнішніх аудиторів, спеціалізованих рейтингових агентств, статистичних збірників шляхом обміну інформацією з іншими банками.

Аналіз джерел, які стосуються оцінки фінансової стійкості банків, дає змогу зазначити, що методи оцінки фінансової стійкості – це складові моніторингу фінансового стану банків. Зокрема, як зазначила Е. В. Корольова, моніторинг фінансового стану комерційного банку є “системою заходів, яка охоплює безперервне спостереження за важливими показниками фінансового стану, їх оцінку, аналіз і прогноз із метою прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень для забезпечення фінансової стійкості банку”. Методи та прийоми оцінки фінансової стійкості комерційних банків постійно змінюються і вдосконалюються, оскільки можуть змінюватися цілі моніторингу, розширюватися перелік підходів, а також сфера їх застосування.

Зокрема, нинішні підходи до організації моніторингу фінансового стану банків можна класифікувати наступним чином:

- коефіцієнтний аналіз та аналіз однорідних груп (Німеччина, США);

- **рейтингові системи оцінки**, що передбачають ранжування банків (США, Італія, Франція, Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Туркменістан, Казахстан, Узбекистан, Вірменія, країни Балтики);
- **комплексні оцінки банківського ризику**(Великобританія,Нідерланди); статистичні моделі (системи “попереднього реагування”) (США);
- макропруденційний аналіз** (країни-члени МВФ) (табл. 1.1).

Таблиця 1.1[4]

Системи моніторингу фінансового стану банків у світовій практиці

№ за/п	Підходи до організації моніторингу фінансового стану банків	Системи моніторингу фінансового стану банків	Основні методи аналізу та оцінки фінансової стійкості, що застосовуються у системах моніторингу
1.	Системи коефіцієнтного аналізу та аналізу однорідних груп	BAKIS (Німеччина), Bank Monitoring Screens – BMS (США).	метод порівняння фактичних значень відповідних показників з встановленими нормативними (плановими) значеннями; метод порівняння фактичних значень показників з середніми їх величинами по групі однорідних банків;

2.	Рейтингові системи оцінки: ➤ “інсайдерські” ➤ “дистанційні”	CAMELS (США); CAMELS (Україна); CAMELS (Польща, Чехія, Словаччина, Туркменістан, Казахстан, Узбекистан, Вірменія, країни Балтики); UBSS (США); CAMEL (РФ); BOPEC (США); CAMEO (США); ROCA (США); CAEL (США); PATROL (Італія); ORAP (Франція); CAMELS (в складі BASIC) – Аргентина.	індексний метод; бальний метод; метод порівняння з показниками банків – лідерів; факторний аналіз; метод порівняння фактичних значень показників з середніми їх величинами по групі однорідних банків;
3.	Системи комплексної оцінки банківського ризику	RAST (Нідерланди), RATE (Великобританія).	індексний метод; експертний метод;
4.	Статистичні моделі: ➤ розрахунок рейтингів та рейтингових понижень ➤ прогнозування банкрутств і “виживання” ➤ очікуваних збитків	SEER Rating (США), SCOR (США); SEER Risk Rank (США), Bank Calculator – OCC (США); SAABA (Франція).	дискримінантний аналіз; кореляційний аналіз; аналіз темпів зростання значень певних показників; факторний аналіз; регресійний аналіз; метод аналізу динаміки та побудови тренду;
5.	Макро- та мікро-пруденційний аналіз	Система ПФУ, стрес-тестування (країни-члени МВФ).	сценарний аналіз; аналіз чутливості портфеля; метод розрахунку максимальних втрат.

Застосування кожного з даних підходів передбачає виконання відповідних завдань, зокрема: 1) оцінку поточного фінансового стану (стійкості); 2) прогнозування майбутнього фінансового стану; 3) визначення категорії ризику; 4) кількісний аналіз та певні статистичні процедури.

Варто відзначити, що рейтингові системи, коефіцієнтний аналіз, комплексні оцінки банківських ризиків забезпечують оцінку поточного фінансового стану комерційних банків, тобто оцінку їх фінансової стійкості на певну дату. Для оцінки фінансової стійкості банку в майбутньому призначені статистичні моделі.[4]

Розглянемо детальніше системи оцінки поточного рівня фінансової стійкості комерційних банків, які використовують у закордонній банківській практиці.

Системи коефіцієнтного аналізу та аналізу однорідних груп. Дані системи дають змогу оперативно визначати відхилення в діяльності банку і забезпечують повноту та комплексність аналізу. У зарубіжній банківській практиці розроблено системи моніторингу з ієрархічною системою коефіцієнтів, що побудовані за логіко-дедуктивним принципом (показники верхнього рівня розкладають на складові частини – показники нижчого рівня, які, в свою чергу, також розкладають). Варто зазначити, що такий підхід безумовно забезпечує повноту та комплексність аналізу.

Найвідомішими методиками коефіцієнтного аналізу серед зарубіжних є наступні:

1. Із 1997 р. Центральний банк Німеччини і Федеральне відомство контролю за банками використовують систему – BAKred Information System (**BAKIS**) що охоплює 47 коефіцієнтів, 19 із яких належать до кредитного ризику, 16 – до ринкових ризиків, 2 – до ризиків ліквідності, 10 – до прибутковості банківських операцій. Розраховані показники не доводять до банків, із керівниками яких обговорюють лише тенденції у розвитку банківського сектору та пропозиції щодо розв’язання проблемних ситуацій.

Дана система є стандартизованою системою оцінки банків, мета якої – підготовка оперативної інформації про фінансову ситуацію в банку (щомісяця, щоквартально, за півріччя, рік).

2. У США – Bank Monitoring Screens (BMS), що охоплює 39 фінансових показників та 35 параметрів, котрі належать до ринку капіталів.

3. У Нідерландах для оцінки фінансової стійкості банків, окрім показників, що характеризують банківську діяльність, використовують макроекономічні індикатори, котрі впливають на розвиток банківської системи в цілому: зростання ВВП та промислового виробництва, рівень безробіття, курс євро, індикатор кількості банкрутств протягом останнього року.[16]

Основною проблемою застосування коефіцієнтного аналізу є те, що для банків із різною спеціалізацією чи з індивідуальною специфікою нормальні діапазони значень деяких коефіцієнтів можуть суттєво відрізнятись, і зрозуміло, що результати такого аналізу за всією сукупністю банків будуть неточними. Для розв'язання даної проблеми банки поділяють на кілька однорідних груп за одним чи кількома критеріями (розмір активів, регіональне розміщення). Для кожної з груп визначають оптимальні значення, оцінку здійснюють у межах однієї групи. Зокрема, ділити банки на однорідні групи можна за допомогою кластерного аналізу на основі визначення ключових коефіцієнтів. Системи коефіцієнтного аналізу потребують значного обсягу інформації, проте перевагою є те, що їх можна здійснювати за допомогою нескладних математичних розрахунків.

Рейтингові системи оцінки фінансового стану комерційних банків.

Як зазначив, В. М. Кочетков, “рейтинг банку – це система оцінки банківської діяльності, що заснована на фінансових показниках і даних балансу банку”. Призначенням рейтингових методик є оцінка поточного фінансового стану банків. Джерела інформації для рейтингових оцінок – фінансові звіти банків, а також дані інспекторських перевірок. Отримані рейтинги дають змогу виявити проблеми у діяльності банків та вжити адекватних заходів щодо їх усунення

із боку органів нагляду – на основі диференційованого підходу до комерційних банків.

Відомо кілька методичних підходів до побудови рейтингів:

- індексний метод – передбачає розрахунок вагових значень для кожного з аналізованих показників фінансового стану банку і визначення інтегрального індексу за результатами розв’язання лінійного рівняння;
- бальний метод – передбачає оцінку в балах за кожним аналізованим показником.

Рейтингові методики оцінки умовно поділяють на дві категорії:

- 1) “інсайдерські”, що передбачають оцінку фінансової стійкості банків на місцях;
- 2) “дистанційні”, що передбачають оцінку фінансової стійкості банків на основі даних, які містяться у відкритій фінансовій звітності.

Зауважимо, що спершу з’явилися “інсайдерські” методики, а вже пізніше “дистанційні”. Зокрема, їх поява була викликана необхідністю формалізації процедури аналізу та оцінки надійності й фінансової стійкості банків органами нагляду. Особливістю більшості методик складання банківських рейтингів є те, що вони містять ряд компонент (іноді інтегральних), які отримані експертним шляхом чи за допомогою найпростіших математичних операцій із даними звітності (як правило, це визначення відношень між різними показниками). Далі, на основі таких компонент обчислюється підсумковий рейтинг, який вважається адекватним відображенням ступеня фінансової стійкості банку.[18]

Відомою рейтинговою системою “інсайдерського” типу є система **CAMEL**, що була сформована у США в 1979 р. й популярна не лише там, а й у інших країнах світу. Зазначимо, що в США органи нагляду Федеральна резервна система (далі – ФРС), Федеральна корпорація страхування депозитів та Контролер грошового обігу (FRS, FDIC та OCC) здійснюють моніторинг банків за системою CAMEL раз на рік чи раз на півтора року щодо стійких

банків, і частіше – щодо проблемних банків. Кожний компонент системи дає змогу вивести відповідну оцінку на основі якісного аналізу кількох оціночних факторів, що впливають на той чи інший компонент. В економічній літературі дана система, її компоненти, показники, нормативні значення детально розглянули автори таких праць.

Компонентами даної системи є наступні: (С) капітал, (А) якість активів, (М) менеджмент, (Е) дохідність, (О) операції та внутрішній контроль. Кожний компонент оцінюють від 1 – стійкий до 5 – незадовільний. Підсумковий рейтинг розраховують як середню арифметичну між рейтингами всіх компонентів системи. Щодо *капіталу*, то оцінка базується на основі таких факторів, як об'єм активів з урахуванням рівня їх ризику, розміру малорентабельних та неякісних активів, якості управління капіталом та активами, загальні тенденції зростання банківської компанії, її перспективи на ринку. *Якість активів* оцінюється зважаючи на такі фактори, як рівень, розподіл та стан активів, рівень та частка сумнівних та збиткових активів, адекватність резервів на випадок можливих втрат, якість управління активами та ефективність управління кредитними ризиками. *Рівень управління* оцінюється на основі адекватності капіталу, якості активів, прибутковості, ліквідності. При оцінці менеджменту також враховується професійний рівень керівництва та їх здатність до ефективного управління банківською компанією. *Дохідність* передбачає оцінку обсягу та якості прибутку. Даний компонент вказує на можливості банківської корпорації за рахунок прибутків покрити збитки та забезпечити адекватний приріст капіталу. Кількісна оцінка дохідності базується на розрахунку таких показників як дохідність на капітал та дохідність на середні активи. Якісна оцінка прибутку здійснюється на основі таких факторів, як адекватність створених корпорацією резервів, доходи від операцій з цінними паперами, стабільність тих чи інших джерел прибутку. Також визначається частка кожної філії у загальних доходах всієї банківської корпорації. При оцінці компоненту *операції та внутрішній контроль*, органами нагляду

визначається достовірність, повнота та якість бухгалтерського обліку, повнота системи внутрішнього контролю, ефективність політики внутрішнього контролю за усією діяльністю, професіоналізм персоналу та якість підготовки звітів, відповідність діяльності діючому законодавству. Підсумковий рейтинг розраховується як середня арифметична між рейтингами усіх компонент системи.[19]

У 1995 р. в практику органів нагляду США для оцінки філій закордонних банків, які працюють на території США, була введена рейтингова система оцінки **ROCA** що (O), складається з чотирьох компонентів: менеджмент ризику (R), операційний контроль відповідність законодавству та нормам нагляду (C), якість активів (A). *Управління ризиками* (Risk management) є надзвичайно важливим, оскільки управління ризиками у філіях, що відокремлені від головного банку, є вирішальним моментом в управлінні філією в цілому. Даний компонент поєднує усі види ризиків, що притаманні балансовій та позабалансовій діяльності банку. Головні ризики (кредитний, ризик ліквідності, операційний, законодавчий) обов'язково повинні бути виявлені, розроблені необхідні міри для їх попередження. Зрозуміло, що ступінь впливу ризиків змінюється зважаючи на зміну економічних та ринкових умов. Визначається розмір філії, в межах якого може здійснюватись управління ризиками і проведення нормальної діяльності, а також здатність менеджменту виявляти та контролювати нові види ризиків. *Операційний контроль* (Operational Control), є компонентом, що дозволяє оцінити якість контролю за щоденними операціями банку. Основними оціночними факторами є: адекватність та обсяг виконуваних функцій в межах внутрішнього та зовнішнього контролю розміру, спеціалізації філії та ризикам; достовірність й точність звітів про стан менеджменту. *Відповідність законодавчим та наглядовим нормам* (Compliance) – компонент, який базується на оцінці таких факторів, як рівень відповідності діяльності філії федеральному законодавству та законам штатів; здатність філії подавати звітність органам нагляду своєчасно та в повному об'ємі. *Якість активів*

(Asset quality), не є визначальним компонентом при визначенні рейтингу, оскільки в основному філії у своїй діяльності розраховують на технічну та фінансову підтримку головного банку. Саме тому, якщо фінансовий стан головного банку є задовільним, то відповідно він зможе надати допомогу філії. Якщо ж підтримка головного банку є сумнівною, то оцінка якості активів проводиться більш ретельно.[20]

Варто зазначити, що рейтингові системи з оцінки фінансової стійкості банків, зокрема систему CAMELS успішно використовують країни минулої так званої соціалістичної орієнтації, що прямують до ринкових відносин (Польща, Чехія, Словаччина а також країни колишнього СРСР (Туркменістан, Вірменія, Узбекистан). Зрозуміло, що згадані країни поступово вносять корективи у рейтингову систему з урахуванням особливостей розвитку країни.[21]

Загалом, рейтинги є ефективним інструментом оцінки поточної фінансової стійкості банків, але оскільки вони використовують дані звітності, яка відображає ситуацію, що вже склалася, то відповідно дають змогу володіти інформацією про фінансовий стан банку протягом короткого проміжку часу. Щодо деякої обмеженості рейтингових методик висловилися науковці: “Рейтинги є потужним засобом формування громадської думки про діяльність кредитних установ, який іноді помітно впливає на рівень їх фінансового стану. Проте рейтинг – це не аналіз і тим більше не комплексний аналіз, а лише експертний спосіб визначення місця того чи іншого банку серед інших кредитних установ за обмеженим колом показників”.

Рейтинговим методикам “дистанційного” типу також притаманні деякі недоліки, серед яких варто відзначити, на нашу думку, наступні:

- відображають стан банку на певну дату, не відзначаються оперативністю, оскільки їх готують після складання балансу, і саме тому не передбачають можливості завчасно реагувати на отримані оцінки;
- не є безпомилковими, оскільки базовані лише на офіційно опублікованій звітності;

- є значна ймовірність використання фальсифікованих даних, оскільки інформація не підтверджена аудиторськими висновками;
- в багатьох методиках показники банку, що аналізують порівнюють із показниками деякого оптимального банку, модель якого визначають експертним шляхом;
- якісна оцінка окремих аспектів банківської діяльності потребує обов'язкового відвідування банку та вивчення первинної інформації, що можливо тільки завдяки інспекційній перевірці.

Зважаючи на перелічені недоліки “дистанційних” рейтингів їх ефективність порівняно низька. Окрім цього варто зауважити, що рейтингові агентства мають також ряд технічних труднощів, зокрема те, що інспекторським шляхом рейтинги складатися не можуть, оскільки для цього необхідно утримувати великий штат найнятих кваліфікованих працівників, що є досить затратним. Також, зазначимо, що рейтингові агентства не володіють повною фінансовою незалежністю, оскільки відчувають на собі тиск з боку багатих клієнтів.[21]

За кордоном також не підтверджується ефективність дистанційних банківських рейтингів від них відмовилися служби банківського нагляду США та Нідерландів. Варто зазначити, що збереження “дистанційних” рейтингових методик можливе лише за умови додаткового використання складних статистичних моделей. Задля отримання комплексної рейтингової оцінки стійкості фінансового стану банку необхідно проаналізувати широкий спектр документів регламентованої звітності та провести додаткові дослідження в банку. Саме тому переважна більшість науковців схиляється до використання інформації, що надають “інсайдерські” рейтинги. Взагалі, більшим рівнем достовірності відзначається інформація, що надають державні органи нагляду чи Міністерство фінансів, як, наприклад, в Японії, Німеччині.

Методи оцінки фінансової стійкості банків використовуються також й незалежними рейтинговими агентствами, компаніями. Тут ініціатива щодо включення у рейтинг йде від самого банку. При цьому першочерговим є

визначення рейтингу країни, і звичайно ж рейтинг банку не може бути вищим ніж рейтинг країни. Відомими рейтинговими агенціями є Standard&Poor's, Mood's, Investor Service, Fitch IBCA, які визначають кредитний рейтинг банку, зокрема проводиться аналіз боргових зобов'язань емітованих банками. Компаніями Standard&Poor's проводиться рейтингування банків враховуючи: 1) загальні відомості про банк (спеціалізація, характеристика кредитного портфеля, кореспондентські відносини, напрями розвитку, філійна мережа, керівництво банку, структура власності тощо); 2) характеристика діяльності (оцінка зовнішнього середовища, показники (ROA, ROE)), доходи (структура, джерела, динаміка), витрати; 3) характеристика активів та зобов'язань, фонди та капітал (управління ліквідністю, капіталом).[22]

Мабуть, найвідомішою і найбільш визнаною серед банківських аналітиків країн СНД є рейтингова методика В. Кромонава. Вона ґрунтована на застосуванні індексного методу і порівняно повно враховує фінансово-економічні аспекти діяльності банків. На підставі даних балансу банку визначають його абсолютні параметри: параметри капіталу, параметри зобов'язань, параметри активів. Шляхом співвідношення зазначених параметрів розраховують параметричні коефіцієнти (всі вони побудовані так, щоби збільшення будь-якого з них свідчило про поліпшення відповідної характеристики): генеральний коефіцієнт надійності (k_1), коефіцієнт миттєвої ліквідності (k_2), крос-коефіцієнт як співвідношення сукупних зобов'язань до ризикових активів (k_3), генеральний коефіцієнт ліквідності (k_4), коефіцієнт захищеності капіталу (k_5), коефіцієнт фондової капіталізації прибутку як відношення власного капіталу до сформованого статутного фонду (k_6). Далі розраховують поточний індекс надійності, для чого отримані коефіцієнти нормують евристичним методом, перемножують на емпіричну вагу і підсумовують.[23]

Системи комплексної оцінки банківського ризику. Оцінка стійкості поточного фінансового стану можлива також на основі комплексної оцінки банківського ризику, що передбачає аналіз бізнес-

підрозділів банку (знизу), і потім дають загальну оцінку фінансової стійкості. Такий аналіз є порівняно капіталомістким, саме тому його здійснюють нерегулярно, у тих випадках, коли фінансову стійкість банку вже оцінено дешевшими методами, але коли все ж необхідно дати точнішу оцінку.

Даний підхід базований на визначенні всередині банківських груп і банків важливих функціональних одиниць, присвоєнні вагових коефіцієнтів кожній із них, а також на наступній оцінці кожної одиниці за видами ризиків і категоріями контролю за ризиками. Оцінки кожної одиниці агрегують в оцінку груп вищого рівня, а потім оцінюють ситуацію в банку чи банківській групі в цілому.

Зокрема, дані системи застосовують органи банківського нагляду Великобританії та Нідерландів. Зокрема, в Нідерландах використовують систему **RAST** (Risk Analysis Support Tool) що передбачає: 1) загальний опис та фінансовий аналіз банку на основі отриманої звітності та результатів останніх досліджень на місцях; 2) розподіл банку на управлінські підрозділи та види діяльності; 3) оцінку ризиків та управління окремими підрозділами, де розглядають три категорії управління (внутрішній контроль, організація та менеджмент), дев'ять категорій ризику (кредитний, процентний, валютний, ціновий, операційний, стратегічний, ліквідності, репутації, цілісності, правового статусу та ІТ – ризик); 4) показники окремих підрозділів агрегують за допомогою вагових коефіцієнтів, а для визначення інтегрального показника застосовують матрицю ваг. Варто зауважити, що дана система більше підходить для оцінки фінансового стану багатofilійних банків чи банківських холдингів.[24]

Банк Англії з 1997 р. оцінює банки за допомогою системи **RATE**, що поєднує взаємопов'язані фази процесу нагляду – оцінку ризику (Risk Assessment), інструменти нагляду – (Tools), оцінку ефективності застосування інструментів нагляду – (Evaluation). Проходження всіх фаз є обов'язковим протягом “наглядового періоду”, частота проведення якого залежить від

ризиків та можливостей управління ними з боку банку (від 6 міс. – до 3 р.) (додаток Д). Варто зазначити, що даний підхід комплексної оцінки банківських ризиків забезпечує більше опосередковану оцінку компонентів фінансової стійкості через оцінку певних видів ризику і, відповідно, не дає змогу достатньо глибоко оцінити якість та достатність власного капіталу, прибутковості, ліквідності, ресурсної бази. Окрім цього зважаючи на сучасний стан розвитку банківської системи, виникає необхідність володіти докладною інформацією по кожній з компонент фінансової стійкості.

Статистичні моделі (системи “попереднього реагування”). Крім оцінки стійкості поточного фінансового стану банку, є необхідність й оцінки фінансової стійкості банку на перспективу, оскільки це дає банкові змогу завчасно вжити заходів для уникнення втрат. Зауважимо, що прогнозна оцінка фінансової стійкості банку потребує застосування складних економіко-математичних моделей із використанням сучасних статистичних інструментів. Такі економіко-математичні моделі еволюціонували від простих моделей до складних багатофакторних методик, котрі не лише оцінюють ступінь фінансової стійкості банку, а й визначають, скільки часу залишилося до очікуваної кризи. Дані моделі є “наймолодшими” інструментом оцінки фінансової стійкості банків і впроваджені у практику зарубіжних країн протягом останніх 5–7 років. У деяких країнах їх лише розробляють.

Особливостями даних систем, є те, що вони передбачають: 1) формування прогнозної оцінки діяльності банків протягом визначеного інтервалу часу, визначають потенційні проблеми та ризики, що можуть вплинути на фінансову стійкість банку в майбутньому; 2) використовують тільки кількісні дані та комплексні статистичні модулі, програми і підходи (дискримінантний, кореляційний аналіз) для підготовки висновків щодо перспектив розвитку банку. Якісні фактори не враховують при побудові даних моделей.

Статистичні моделі раннього попередження банкрутства, котрі набули значного розвитку в США та Франції, можна поділити на такі групи:

- розрахунок рейтингів та рейтингових понижень (системи SEER, SCOR (США))
- прогнозування банкрутств і “виживання” (SEER rank, Bank Calculator (OCC) – США);
- очікуваних збитків (SAABA (Франція));
- інші моделі.[25]

Моделі розрахунку рейтингів та рейтингових понижень. До першої групи належить система **SCOR** (Statistical CAMELS Off-site Rating), яка дає змогу оцінити ймовірність погіршення фінансового стану банку в найближчі 4–6 місяців. Також система **SEER** (System for Estimating Examination Ratings), яку з 1993 р. використовує ФРС США, її попередня назва – **FIMS** (Financial Institutions Monitoring System). Система SEER базована не лише на інформації, що отримана зі фінансової звітності, а й з різних рейтингів, на відміну від SCOR.

Відомо дві методики SEER (FIMS), що базовані на різних економікометричних моделях: 1) очікуваний рейтинг SEER – для оцінки поточного фінансового стану банку на основі щоквартальної звітності з використанням результатів останньої інспекторської перевірки; 2) категорія ризику SEER, що дає довготермінову оцінку прогнозного фінансового стану банку на основі щоквартально поновлювальної інформації і з паралельним переглядом набору показників та їх вагових значень.

Предметом оцінки у статистичних моделях SEER та SCOR (розрахунок рейтингів і рейтингових понижень) є такі компоненти: якість активів, доходи, ліквідність, капітал. Порівнюючи статистичні моделі SEER та SCOR, відзначимо, що для них спільні наступні показники: кредити, протерміновані на 30–89 днів, на 90 днів і більше; кредити, на які в даний час не нараховують відсотки, нерухомість, права на котру перейшли до банку. Згадані моделі є порівняно гнучкими, оскільки коефіцієнти, що відображають змінні, переглядають щокварталу, вказуючи тим на зміни умов функціонування банківського сектору. Позитивним аспектом у даній методиці є також те, що

вона об'єктивніше оцінює фінансову стійкість банку, оскільки змінні та їх вагові значення при розрахунку рейтингу визначають на основі статистичних методів.

Дана методика, враховуючи її позитивні якості, є важливою для організації моніторингу фінансової стійкості комерційних банків, проте в умовах економічної та політичної нестабільності у країні дану методику варто доповнити макроекономічними індикаторами. Слід зауважити, що методика поточного рейтингу SEER дає змогу відстежувати зміни в пониженні рейтингу банку, проте не може передбачити його банкрутство. Саме для цього застосовують моделі прогнозування банкрутства чи “виживання” банку.

До даних моделей належить друга зі згаданих моделей SEER, яка охоплює 9 базових показників, котрі розраховують щодо активів банку. Дана методика передбачає аналіз показників за 10 останніх кварталів з метою визначення сукупності факторів для ризикованості, що дасть змогу найкращим чином спрогнозувати майбутнє банку. Базовим критерієм оцінки служить імовірність неплатоспроможності банку в найближчих 2 роки. Вибір терміну пов'язаний із дослідженнями Е. Альтамана довів, що різке погіршення фінансового стану фірми настає саме за 2–3 роки до її банкрутства. При збільшенні терміну прогнозування його точність різко зменшується. Підсумковий список охоплює 9 змінних, що статистично вагомі в усі періоди.

Категорія ризику SEER порівняно з поточним рейтингом SEER має тільки дві оцінки: 0 (провал) та 1 (виживання). Для статистичного опрацювання змінних застосовують складні методи регресійного аналізу. В основі моделі – проблема розвитку ймовірності банкрутства банку протягом 2-х наступних років. Значною перевагою даної методики поряд із гнучкістю і можливістю постійного вдосконалення є менша затратність та економія часу, оскільки прогнозні оцінки можна зробити на основі поточної інформації.[26]

Таблиця 1.2[26]

**Компоненти рейтингової моделі SEER
(прогнозування банкрутства чи виживання)**

Предмет аналізу	Показник и	Вплив на рівень ризику
1.Якість активів	Комерційні та промислові кредити Кредити прострочені на 30-89 днів Кредити прострочені на 90 днів і більше Кредити на які в даний момент не нараховуються відсотки Місцеві кредити на нерухомість Нерухомість у власності Величина активів	Збільш ує Збільш ує Збільш ує Збільш ує Зменш ує Збільш ує Зменш ує
2.Прибуток	Прибуток від активів (в середньому за період)	Зменшує
3.Ліквідність	Балансова вартість цінних паперів Депозити “до запитання”, що перевищують 100 млн.\$	Зменшує Збільшує
4.Капітал	Власний капітал	Зменшує

Служба валютного контролю США застосовує ще таку модель прогнозування фінансового стану банку, яка відома під назвою “модель Банківського калькулятора”, чи рейтингова модель OCC (Office of the Comptroller of the Currency). Дана модель, окрім того, що містить інформацію

про діяльність банку, передбачає використання макроекономічної інформації.

Отже, моделі, що дозволяють розраховувати майбутні значення рейтингів створюють можливість проаналізувати фінансовий стан банку на прогнозний період. Зокрема, з однієї сторони – історичні дані за банківськими рейтингами є кількісною основою для класифікації банків та побудови статистичної моделі, а з іншої – розробка таких багатофакторних моделей може вносити суттєві корективи у сам рейтинг, оскільки дозволить відсіяти ті фактори, що здійснюють незначний вплив на стан банку та виявити справжні причини зміни рейтингу, а кількісна оцінка впливу окремих факторів забезпечує можливість коригування вагових коефіцієнтів, що були отримані емпіричним шляхом.

Таблиця 1.3[27]

**Компоненти рейтингової моделі ОСС
(прогнозування банкрутства чи виживання)**

Предмет аналізу	Показники	Вплив на рівень ризику
1.Ризик банківського портфеля	Відношення кредитів прострочених 90 і більше днів, кредитів на які в даний час не нараховуються відсотки, іншої нерухомості у власності до розміру активів банку	Збільшує
	Неліквідність фінансування	Збільшує
	Проблемність банку (результат рейтингу CAMELS рівний 3,4 чи 5)	Збільшує
2.Ризик фінансового стану банку	Відношення доходів до сплати відсотків та податків, поділених на активи банку до відсотків за зобов'язаннями, поділених на зобов'язання банку	Зменшує
	Відношення капіталу до активів	Зменшує
3.Ризик зовнішнього середовища	Двохрічний ріст рівня безробіття на ринковій території банку	Збільшує

4.Контролюючі змінні	Розмір банку (величина активів більше чи менше 500 млн. \$)	—
	Період протягом якого здійснювався аналіз банку	—

Значний інтерес викликають методи прогнозування банкрутств банків у Франції, зокрема французький вчений С. Готран описав методику скорингу французьких банків, що дає змогу оцінити не лише поточну діяльність та рейтинг банку, а й ризик його можливого банкрутства. Методика передбачає поділ банків на 10 груп. Шкала бальних оцінок містить наступні оцінки: коефіцієнти платоспроможності, загальні дані про діяльність банку (сума балансу, чистий прибуток, власний капітал, головні акціонери), еволюцію коефіцієнтів і загальних даних, загальне становище банку, непрохідний бал, підсумкову оцінку. Оцінюють показники за балами від 0 до 5. Якщо бал дорівнює 0, то його вважають “непрохідним”, і необхідно вжити заходів для запобігання банкрутства. “Непрохідними” вважають бали за такими показниками, як європейський коефіцієнт платоспроможності, коефіцієнт Кука, рівень рентабельності.

Яскравим прикладом оцінки перспективної фінансової стійкості банку є модель визначення рейтингу науковця Г. Фетисова, призначена для дистанційного нагляду. Вона базована на ймовірнісному підході з використанням статистичних методів прогнозування фінансового стану банку в майбутньому. Г. Фетисов використав метод кореляції і вибрав із групи показників по одному, а саме: 1) коефіцієнт $K1$ – характеризує стан поточної ліквідності; 2) коефіцієнт достатності капіталу $K2$ – показує масштаб операцій, що здійснює банк; 3) коефіцієнт структури пасивів $K3$ – характеризує залежність ресурсної бази від короткотермінового ринку міжбанківських кредитів; 4) коефіцієнт якості активів $K4$ – показує розмір ризиків, що прийняв банк; 5) коефіцієнт прибутковості $K5$ – характеризує ефективність операцій; 6) крос-коефіцієнт $K6$ – показує, наскільки банк надає перевагу рентабельності операцій, ризикуючи ліквідністю. Підсумковий рейтинг має вигляд суми

показників $K1-K6$ з урахуванням вагових коефіцієнтів $V1-V6$:

$$R=V1*K1+V2*K2+V3*K3+V4*K4+V5*K5+V6*K6 \quad (1.1)$$

Значення $V1-V6$ визначають на основі спеціальної методики, базованої на теорії функцій чутливості та використанні математичного моделювання поведінки банку. Оцінюючи рівень фінансової стійкості банку, можна визначити його рейтинг, а за допомогою регресійного аналізу динаміки даного рейтингу за певний період спрогнозувати стійкість фінансового стану в майбутньому.

Перевагами даної методики є наступні: 1) можливість прогнозування фінансової стійкості банків; 2) орієнтація на рівновагу при розрахунку показників стійкості; 3) використання економіко-математичних методів при встановленні “вагових” значень. Недолік – використання лише одного показника при оцінці кожної з компонент фінансової стійкості банку.[27]

Моделі очікуваних збитків. Різновидом моделей прогнозування є моделі очікуваних збитків. Моделі такого типу розвивалися здебільшого у Франції. Такі моделі забезпечують можливість оцінити майбутні втрати, а з використанням додаткових даних можна також зробити висновки щодо прогнозу стійкості банку. Система підтримки банківського аналізу (SAABA) Французької банківської комісії складається з трьох діагностичних модулів :

1) Модуль кількісного аналізу на основі банківської звітності та інших даних, що зберігаються у базах даних комісії, який дає змогу дослідити кредитний портфель банку та обчислює ймовірність неповернення різних типів кредитів. За допомогою даного модуля оцінюють очікувані втрати протягом найближчих трьох років. Якщо при таких втратах банк дотримується нормативів достатності капіталу, то його вважають стійким.

2) Модуль, що досліджує якість власників акцій банку, зокрема їх готовність підтримувати банк.

3) Модуль, що діагностує якість управління банком, внутрішній контроль та ліквідність на основі рейтингів, результатів досліджень на

місцях і даних про ринки.

На основі інформації, отриманої за трьома модулями, система здійснює синтетичний діагноз банку і оцінює його стійкість за п'ятибальною шкалою.

До інших моделей належать моделі змішаного типу, що поєднують експертні оцінки з економіко-математичними методами, або ж такі, котрі розробляють для виконання специфічних завдань.[28]

Отже, варто зазначити, що статистичні моделі ефективні, проте є ряд труднощів у їх застосуванні: 1) необхідність уведення в модель тільки значимих показників, визначення залежності між “причинними” і “наслідковими” показниками; 2) необхідність періодичного тестування цих взаємопов'язаних показників. Розвиток статистичних моделей порівняно швидкий, і в перспективі їх доповнюватимуть ринковими й макроекономічними індикаторами, що дасть змогу чіткіше оцінити зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість комерційних банків.

Перспективними є методи розпізнавання образів та кластерного аналізу. За даного підходу аналізують поточну економічну ситуацію та показники монетарної і банківської статистики: SWOT-аналіз, зокрема аналіз ринку банківських послуг, частка ринку, що належить банку, його становище серед банків-конкурентів; аналіз активів, пасивів, ліквідності, рентабельності; структурний аналіз активів і пасивів; аналіз фінансового ризику.

Макропруденційний аналіз. Основою оцінки фінансової стійкості банків, як уже було зазначено, має бути комплексний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на банківську систему, що передбачав би динаміку розвитку процесів. Окрім нагляду за банками, важливе місце займає моніторинг ризиків, виявлення негативних тенденцій, що шкодять банкам, а також пошук шляхів запобігання їм та здійснення цього. Такий напрямок отримав назву макропруденційного аналізу. Поряд зі згаданим аналізом при оцінці фінансової стійкості комерційного банку чи групи банків неабияке значення має мікропруденційний аналіз. Ці види аналізу доповнюють один одного і мають одну мету – забезпечення фінансової стійкості й захист

інтересів вкладників та кредиторів банку.

З метою оцінки банківського сектору в межах взаємодії з міжнародними фінансовими інститутами здійснюють розрахунок і аналіз ключових показників для розрахунку індикаторів фінансової стабільності (ІФС), що розробив МВФ. Дані показники є індикаторами поточного фінансового стану і стабільності фінансових інститутів країни, а також їх контрагентів (компаній, підприємств, населення). Показники поєднують агреговані дані щодо банків, а також індикатори, котрі характеризують ринки, на яких працюють банки. ІФС – важливий інструмент економічної статистики, відображають її різні напрямки. По-перше, тут є поняття, запозичені з концепцій пруденційної та комерційної оцінки, розробленої для спостереження за окремими компаніями. По-друге, концепції запозичені з макроекономічної оцінки, що призначена для спостереження за економічною діяльністю в країні загалом.

ІФС побудовані на основі методології системи національних рахунків, що забезпечує можливість їх міжнародного порівняння, і вміщують 15 основних та

20 рекомендованих показників (додаток Е). “Рекомендації по визначенню показників для розрахунку індикаторів фінансової стабільності” пропагують досвід розрахунку й аналізу індикаторів стану та стабільності фінансових систем більш як 100 країн – членів МВФ. ІФС характеризують зміни середньотермінового та довготермінового характеру, проте вони свідчать не про можливе нарощування кризових явищ, а лише відображають їх постфактум.

Важливе місце при оцінці фінансового стану відводять стрес-тестуванню, що передбачає оцінку стійкості банківського сектору в умовах негативного впливу, а саме при можливому зниженні ліквідності, зростанні волатильності процентних ставок, змінах валютних курсів. Умова стрес-тестування – врахування впливу факторів, що можуть спричинити значні збитки у портфелі активів або труднощі в управлінні ризиками. Дані фактори

охоплюють компоненти ринкового, кредитного та ризику ліквідності.

Стрес-тестування передбачає компоненти як кількісного, так і якісного аналізу. Кількісний аналіз спрямований на визначення можливих коливань основних макроекономічних показників та оцінку їх впливу на різні складові активів банку. Якісний аналіз має на меті виконання двох основних завдань: 1) оцінити здатність банківського капіталу компенсувати ймовірні втрати; 2) визначення комплексу дій, які банк має вживати для зниження ризиків та збереження капіталу. Стрес-тестування здійснюють за кількома етапами.[30]

Відзначимо, що найоптимальнішим є варіант, коли банки самостійно здійснюють стрес-тестування, а центральний банк підсумовує отримані результати. Банки мають не лише проводити стрес-тестування на основі аналізу минулих подій, а й розробляти гіпотетичні сценарії, що характерні максимальним ризиком та потенційними втратами. З метою чіткої ідентифікації сценаріїв, необхідно залучати широке коло спеціалістів кредитної організації. Керівництво банку повинно приділяти постійну увагу актуальності стрес-тестування та контролювати процес його уточнення та модифікації з метою більш об'єктивної оцінки поточного фінансового стану та перспектив банку.

З огляду на проведений аналіз особливостей функціонування та розвитку систем і методів систем оцінки фінансової стійкості комерційних банків у зарубіжній банківській практиці слід зробити наступні висновки:

1. Країни в особі органів нагляду значну увагу приділяють проблемі вдосконалення методів оцінки та моніторингу фінансової стійкості банків для забезпечення їх ефективного функціонування в динамічних умовах розвитку.

2. Розглянуті системи оцінки мають ряд відмінностей у різних країнах, що пов'язано з історичними, структурними особливостями розвитку банківських систем, зокрема в одних країнах пріоритетного значення надають інспекційним перевіркам (базовою у США залишається система CAMELS), а в інших – дистанційним (Франція та Італія). Існують різні

можливості проведення перевірок на місцях, різний рівень доступності до отримання інформації, різний ступінь технічного оснащення, різний вид та склад звітності, різний ступінь відкритості отриманих результатів (наприклад, в США рейтинги офіційно публікуються, а в інших країнах – лише обговорюються з керівництвом банку). Отримані результати систем BAKIS, RATE, RAST використовуються лише як внутрішня інформація.

3. Цільова спрямованість систем “попереднього реагування” відрізняється, зокрема, в США – це ймовірність погіршення рейтингу, у Франції

– погіршення фінансового результату, в Італії – погіршення фінансової ситуації в банку.

4. Практично всі розглянуті системи оцінки є своєрідними модифікаціями рейтингових систем оцінки банків, і оцінювання базоване на порівнянні з фінансово найстійкішими банками.

5. Системи оцінки існують у взаємозв’язку між собою, а не поодинокі. Зокрема, розробляються системи “попереднього реагування” у поєднанні з рейтинговими системами.

6. Кожна система має чіткий інструментарій, критерії, рекомендації щодо оцінки фінансової стійкості. Вони є структурованими та логічно побудованими. Відповідно, це забезпечує можливість формування повних та достовірних висновків про стан кожного елементу системи.

7. Усі системи містять подібний перелік показників та нормативних значень, у т. ч. тих, що розробив Базельський комітет. Дані показники апробовані впродовж тривалого періоду і засвідчили ефективність їх використання при оцінці фінансової стійкості банків.

8. Методи оцінки елементів середніх систем базовані на математичному алгоритмі розрахунку (CAMELS, CAMEO, ROCA, PATROL, ORAP) чи середньозважених (RAST, RATE).

9. Системи є структурованими та логічно побудованими. Аналіз та

оцінка кожного компонента включається в загальну систему і є перехідною ланкою до подальшого розгляду наступного елемента.

Висновки до розділу 1

Отже, фінансова стійкість є головною умовою банку для здійснення своєї діяльності. Саме вона є рушійним елементом побудови банківської системи України в цілому. Можна зробити висновок, що фінансова стійкість є фундаментальною складовою фінансової стабільності банку, показником, що характеризує ефективність реалізації банківських продуктів та наданих послуг, а також визначає фінансово-економічний стан банківської установи та її надійність на фінансовому ринку. Для забезпечення фінансової стійкості комерційного банку досить важливим є узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами механізму управління фінансовою стійкістю. Все це позитивно вплине на досягнення цілей банку та підвищення його конкурентної позиції на банківському ринку. У процесі оцінки фінансової стійкості постає задача не лише визначення поточного рівня фінансової стійкості, а й відстеження та прогнозування змін фінансової стійкості як банків-конкурентів, так і власного банку для попередження виникнення кризових явищ. Забезпечення, підтримка, аналіз та оцінка фінансової стійкості комерційних банків є рушійною всієї економіки України. Тому потрібне її комплексне вивчення та оптимізація всіх можливих методів її оцінювання та управління і необхідного забезпечення. Для виконання цих завдань необхідне проведення таких заходів, як:

- стабілізація національної валюти;
- гарантування збереження вкладів у банківських установах і надання гарантій за міжбанківськими кредитами;
- контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування;
- удосконалення нормативно-правового поля діяльності комерційних банків через внесення змін до законодавчої бази в частині систематизації обов'язкових економічних нормативів, що дасть змогу підвищити ефективність

банківського регулювання та нагляду;

– запровадження податкового стимулювання банківської діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1. Значення моделювання та оцінки фінансової стійкості комерційного банку

Більшість комерційних банків прагнуть бути успішними і керуються в плануванні стратегією чи росту стратегією стабільності (обмеженого росту). У той же час виникнення несподіваних ситуацій у зовнішнім чи внутрішнім середовищі, помилок в управлінні може не усвідомлено, що дуже небезпечно, змусити банк перемінити курс на стратегію скорочення. Це відбувається непомітно. Тому важливо в кожному кварталі і річному циклах управління контролювати спрямованість розвитку комерційного банку і, при необхідності, протидіяти можливій зміні стратегічної спрямованості розвитку.

Реалізація такої протидії можлива, якщо передбачити в моделі циклу управління механізм, що складається з блоків:

- а) показників стратегічної спрямованості розвитку;
- б) контролю спрямованості розвитку;
- в) управляючих протидій стихійній зміні стратегічного напрямку розвитку.

Це дозволить запобігти переходу в кризовий стан, підвищить ефективність управління.[31]

При побудові функціональної схеми циклу діагностики фінансового стану й стійкості функціонування підприємства необхідно виходити з таких принципів фінансової діагностики:

- Принцип 1. Від загального до часткового.
- Принцип 2. Від попередньої до остаточної оцінки.
- Принцип 3. Охоплення повного циклу кругообігу капіталу.
- Принцип 4. Сполучення статичних і динамічних оцінок.
- Принцип 6. Формалізації оцінок.

Особливості стратегії скорочення зв'язані з погіршенням усіх показників і приведенням банку до управляючої ліквідації. Спрямованість стратегії скорочення прямо протилежна спрямованості стратегії росту і стабільності.

Відповідно до цього розвиток аналогічної стихійної зміни стратегічної спрямованості розвитку може бути описана моделлю, на якій позначена гранична область між стратегіями стабільності і скорочення. У ній і формуються небезпечні тенденції.

Ця гранична область характеризується зміною спрямованості показників що визначають фінансовий стан комерційного банку. Саме в граничній області між протилежними стратегіями знаходяться ранні ознаки стихійної зміни спрямованості розвитку підприємства.

Момент першої фіксації є самою ранньою ознакою можливості зміни всієї спрямованості розвитку банку. Після фіксації всіх моментів, зміни спрямованості контрольованих показників, можна говорити про зміну загальної спрямованості розвитку від стратегії стабільності до стратегії скорочення.

Спрямованість розвитку банку по моделі веде в підсумку до кризового стану, банкрутству і ліквідації підприємства.

Щоб пізнати і запобігти розвитку по цій моделі, передбачається здійснювати контроль показників спрямованості розвитку підприємства. У момент фіксації непланованої зміни спрямованості динаміки кожного з контрольованих показників вводити такі керуючі впливи (механізм протидії), що здатні відновити плановану динаміку цього показника і не допустити зміни стратегічної спрямованості розвитку.[32]

Реалізація моделі дозволить запобігти переходу на стратегію скорочення, уникнути можливого банкрутства. Механізм протидії повинний вводитися в дію раніш механізмів запобігання банкрутства й антикризового керування.

У випадку успішного застосування механізму протидії розвиток банку повертається в русло стратегій росту чи стабільності. Якщо за допомогою механізму протидії бажаного здійснити не удалося, переходять до під стратегії

запобігання банкрутства. При успіху ситуація може бути повернута в граничну область.

Для реалізації механізму протидії можна використовувати контроль фінансової стійкості і поточної ліквідності. У цьому варіанті протидії блок показників стратегічної спрямованості розвитку представлений показниками фінансової стійкості (частка власних оборотних коштів у покритті запасів > 0) і поточною ліквідністю (коефіцієнт поточної ліквідності > 2).

Зміна спрямованості рухів цих показників можуть служити ранніми ознаками неконтрольованої зміни спрямованості розвитку. Блок системи контролю спрямованості розвитку банку представлений уніфікованим графіком фінансової стійкості і поточної ліквідності.

Контролюючи динаміку спрямованості показників фінансової стійкості і поточної ліквідності, можна планувати управляючі впливи, змінюючи структурні показники в потрібному напрямку.

Приведений варіант реалізації механізму протидії стихійній зміні стратегічної спрямованості розвитку банку показує можливість моніторингу ситуації по показниках фінансової стійкості поточної ліквідності, що запобігають неусвідомлену зміну стратегії в кожному циклі управління.[33]

2.2. Моделювання фінансової стійкості комерційного банку

Сьогодні існує багато методів і моделей оцінки фінансової стійкості, проте важливим завданням залишається визначення найбільш універсальних й оптимальних.

Американська рейтингова система CAMELS, яка використовується зарубіжними банківськими аналітиками, є стандартом де-факто при оцінці діяльності комерційного банку. Вона відноситься до типу рейтингових систем, що використовують метод «інформованої спостерігача», відповідно до якого діяльність банку визначається за наступними критеріями, які використовуються при аналізі:

- достатність капіталу (Capital);
- якість активів (Assets);
- управління (Management);
- прибутковість (Earnings);
- ліквідність (Liquidity);
- чутливість до ринкових ризиків (Sensitivity).

Аналіз достатності капіталу. В системі CAMELS капітал банку розглядається як найважливіший елемент і оцінюється виходячи з обсягів ризикованих активів, обсягу критичних і неякісних активів, очікуваного зростання банку, якості управління щодо активів і зростання банку. Для оцінки використовуються наступні показники:

$C1 = \text{Основний капітал банку} / \text{Активи, зважені з урахуванням ризику.}$

Економічний сенс: співвідношення стрижневого капіталу (власних коштів) банку і активів, втрата яких (непогашені позики, банкрутство позичальників) буде погашатися капіталом. Активи беруться зваженими з урахуванням ризику, що дає більш точну картину, т. К. Активи, вільні від ризику (грошові активи), у розрахунку не беруть участь.

Показник C1 вважається достатнім, якщо перевищує 4-відсотковий рівень.

$C2 = \text{Сукупний капітал банку} / \text{Активи, зважені з урахуванням ризику.}$

Показник C2 вважається достатнім, якщо перевищує 8-відсотковий рівень.

$C3 = \text{Основний капітал банку} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс такої ж, як у C1, але без урахування ризику в активах (всі активи вважаються 100-відсотково ризиковими).

Показник C3 вважається достатнім, якщо він перевищує 15-відсотковий рівень.

$C4.1 = \text{Загальна величина іммобілізації} / \text{Активи банку.}$

У загальну величину іммобілізації входять:
матеріальні активи за мінусом зносу;

фінансування капітальних вкладень понад виділені джерел;

прострочення за кредитами понад створеного резерву;

Економічний сенс: показує ступінь іммобілізації коштів банку. Капітал в процесі економічної діяльності банку неминуче відволікається з обороту - в будівлі, прострочення і т. Д. Нерідко зростання іммобілізації призводить до того, що іммобілізовані кошти перевищують величину капіталу, і тоді капітал перестає виконувати функцію гаранта по вкладах і іншим зобов'язанням.

$C4.2 = (\text{Основний капітал} - \text{Загальна величина іммобілізації}) / \text{Основний капітал}$.

Показує питому вагу «вільного» неіммобілізованого капіталу.

$C5 = \text{Капітал банку} / \text{Депозити банку}$.

Показує, наскільки банк виконує своїм капіталом основну функцію гаранта коштів своїх вкладників.

$C6 = (\text{Капітал банку} + \text{Резерви банку} - \text{«Неякісні активи»}) / \text{Активи банку}$.

Для визначення коефіцієнта $C6$ активи банку диверсифікують на групи:

ліквідні активи;

низьколіквідні активи (були порушені хоча б раз терміни погашення кредиту або відсотків);

сумнівні активи (була хоча б одна пролонгація кредиту або відстрочення відсотків);

безнадійні активи (невиплата в термін частини кредиту або відсотків або більше ніж одна пролонгація кредиту).

«Неякісними» активами вважаються активи низьколіквідні, сумнівні і безнадійні.

Економічний сенс: показують достатність капіталу з урахуванням виявлених «неякісних» активів.

Загальний висновок за підсумками аналізу рівня капіталу банку.

Банк може мати:

достатнім капіталом;

недостатнім капіталом;

надмірною капіталом.

Розмір капіталу може:

зростати;

знижуватися.

Ступінь іммобілізації банківського капіталу може бути:

висока;

середня;

низька.

Аналіз якості активів. В системі CAMELS для виявлення впливу якості активів банку на банківський ризик при наявній достатності капіталу використовують ряд показників.

Коефіцієнт ефективності використання активів.

$A1 = \text{Активи, що приносять дохід} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс: не всі активи приносять дохід банку, але вони необхідні для нормального процесу виробництва в банку. Прибутковість банку безпосередньо пов'язана з розміром дохідних активів.

Частка кредитного портфеля.

$A2 = \text{Кредити} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс: кредити є одним з основних видів банківської діяльності, з якою пов'язаний найбільший ризик. Показник характеризує кредитну активність банку.

Частка портфеля цінних паперів.

$A3 = \text{Цінні папери} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс: показник характеризує активність банку на ринку цінних паперів.

Коефіцієнти якості кредитного портфеля.

$A4.1 = \text{Величина кредитів банкам} / \text{Загальний обсяг кредитів.}$

$A4.2 = \text{Величина кредитів юр. особам} / \text{Загальний обсяг кредитів.}$

A4.3 = Величина прострочених кредитів / Загальний обсяг кредитів.

Коефіцієнти якості інвестиційного портфеля.

A5.1 = Величина портфеля акцій / Загальний обсяг інвестицій.

A5.2 = Державні папери / Загальний обсяг інвестицій.

A5.3 = Цінні папери в рублях / Загальний обсяг інвестицій.

A5.5 = Цінні папери у валюті / Загальний обсяг інвестицій.

Коефіцієнт відношення прострочених кредит

A6 = Кредити прострочені / Основний капітал банку.

Економічний сенс: непогашені кредити банк повинен покривати за рахунок власних коштів. Коефіцієнт характеризує ступінь критичного стану банку.

Коефіцієнт ризикованості кредитного портфеля.

A7 = Резерв на можливі втрати по позиках / Загальний обсяг кредитів.

Економічний сенс: розмір резерву під позики (від 1% до 100%) формується в залежності від якості кредиту. Показник характеризує якість позичкового портфеля.

Загальний висновок за підсумками аналізу якості активів банку

Кредитна політика банку є:

агресивної;

активної;

помірною;

слабкою;

пасивної.

Якість кредитного портфеля банку:

відмінне;

гарне;

задовільний;

погане.

Інвестиційна політика банку є:

агресивної;

активної;

помірною;

слабкою;

пасивної.

Аналіз менеджменту банку. Якість управління банком за методикою CAMELS визначають за такими показниками.

Формування резерву на можливі втрати під позиках:

$M1 = \text{РВПС} / \text{Прострочена заборгованість.}$

Формування резерву під знецінення цінних паперів:

$M2 = \text{Резерви з цінних паперів} / \text{Вкладення в цінні папери.}$

Повнота формування резервного фонду:

$M3 = \text{Резервний фонд} / \text{Статутний капітал.}$

Ступінь зносу основних фондів банку:

$M4 = \text{Знос фондів} / \text{Фонди банку.}$

Економічний сенс: коефіцієнт показує можливі майбутні витрати на оновлення основних фондів банку.

Визначення негрошовій частини статутного капіталу:

$M5 = \text{Негрошова частина статутного капіталу} / \text{Статутний капітал.}$

Частка управлінських витрат у всіх витратах:

$M6 = \text{Витрати на апарат управління} / \text{Витрати банку.}$

Частка витрат на управління в прибутку:

$M7 = \text{Витрати на апарат управління} / \text{Прибуток банку.}$

Питома вага виданих гарантій в активах:

$M8 = \text{Видані гарантії} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс: визначає додатковий ризик банку, винесений за баланс.

Загальний висновок за підсумками аналізу якості управління і менеджменту банком: керівництво банку реалізує свої управлінські здібності з тим або іншим ступенем ефективності.

Аналіз прибутковості банку. Показники прибутковості банку за методикою CAMELS:

Рентабельність активів:

$$E1 = \text{Прибуток банку} / \text{Активи банку.}$$

Економічний сенс: показує, скільки прибутку приніс кожен рубль активу балансу.

Рентабельність дохідних активів:

$$E2 = \text{Прибуток банку} / \text{Прибуткові активи банку.}$$

Економічний сенс: показує, скільки прибутку приніс кожен рубль з працюючих активів банку.

Рентабельність капіталу:

$$E3 = \text{Прибуток банку} / \text{Капітал банку.}$$

Економічний сенс: характеризує, скільки прибутку приніс кожен рубль капіталу банку.

Норма операційної маржі:

$$E4 = (\text{Доходи операційні} - \text{Витрати операційні}) / (\text{Доходи банку} - \text{Витрати банку}).$$

Економічний сенс: відображає частку прибутку від основної діяльності банку.

Частка операційних доходів:

$$E5 = \text{Доходи операційні} / \text{Доходи банку.}$$

Економічний сенс: показує частку доходів від основної діяльності банку.

Загальний висновок за підсумками аналізу прибутковості, рентабельності і прибутковості банку:

Рентабельність банку:

висока;

середня;

низька.

Прибуток банку:

збільшується;

знижується;

є збиток.

Прибутковість банку:

стійка;

нестійка.

Аналіз ліквідності балансу.

Частка зобов'язань до запитання в активах:

$L1 = \text{Зобов'язання до запитання} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс: коефіцієнт показує, в якій частині активи банку сформовані за рахунок найбільш нестійких пасивів. Частка зобов'язань до запитання повинна мати у банку знижується тренд для зростання стійкості ресурсної бази банку.

Частка залучених міжбанківських кредитів:

$L2 = \text{Міжбанківські кредити} / \text{Активи банку.}$

Економічний сенс: коефіцієнт характеризує, в якій частці активи банку сформовані за рахунок міжбанківських кредитів, які також відносяться до найбільш затребуваною частини пасиву. Сума показників $L1$ і $L2$ показує, в якій частці баланс банку сформований за рахунок найбільш нестійких пасивів.

Покриття зобов'язань до запитання грошовими активами:

$L3 = \text{Грошові активи} / \text{Зобов'язання до запитання.}$

Економічний сенс: зобов'язання до запитання повинні виплачуватися банком негайно. Для миттєвої виплати банк реально володіє грошовими активами.

Якщо миттєва ліквідність балансу вище середньої і є достатній рівень поточної ліквідності, то банк може знизити розмір недоходні грошових активів.

Покриття зобов'язань до запитання ліквідними активами:

$L4 = \text{Ліквідні активи} / \text{Зобов'язання до запитання.}$

Економічний сенс той же, що і у $L3$, тільки з терміном протягом місяця.

Загальний висновок за підсумками аналізу ліквідності банку:

Ресурсна база банку:

стійка

нестійка.

Банк в короткостроковій перспективі:

ліквідний

неліквідний.

Аналіз чутливості до ринкових ризиків. Оцінюється вплив ринкових ризиків на прибутковість і капітал банку, включаючи в себе оцінку ринкових ризиків та оцінку системи управління ними.

За всіма шістьма критеріями банку виставляються бали від 1 (вищий) до 5 (нижчий).

В результаті банки отримують рейтинг двох видів:

багатокритерійний $q = (q_1, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6)$;

зведений $Q = f(q_1, q_2, q_3, q_4, q_5, q_6)$,

в якому кожному елементу присвоюється певна вага в залежності від його значимості.

На завершальному етапі дається зведена оцінка фінансової стійкості банку з урахуванням конкретних оцінок всіх складових системи CAMELS. Разом з тим зведена оцінка банку не є простим середнім арифметичним значенням приватних оцінок. При виведенні зведеного рейтингу деяких компонентів може бути надано більшої ваги в порівнянні з іншими.

Стосовно до отриманого рейтингу в системі CAMELS існують такі характеристики класифікаційних груп банку:

зведений рейтинг 1 (вищий: від 1 до 1,4): банк повністю здоровий, стійкий по відношенню до зовнішніх потрясінь, можна не міняти систему управління, немає необхідності у втручанні органів нагляду;

зведений рейтинг 2 (задовільний: від 1,5 до 2,4): банк практично здоровий, наявні недоліки в цілому несуттєві, практика управління ризиками задовільна, можливо втручання органів нагляду в ту область, яка найбільш вразлива;

зведений рейтинг 3 (посередній: від 2,5 до 3,4): у банку суцше ствуют певні проблеми, вразливий при несприятливих змінах зовнішнього середовища, необхідні ефективні заходи щодо подолання недоліків та втручання органів нагляду;

зведений рейтинг 4 (критичний: від 3,5 до 4,4): у банку є серйозні проблеми, існує велика ймовірність розорення, наявні проблеми не контролюються з боку керівництва банків і менеджерів, необхідний ретельний нагляд і контроль відповідних органів за виконанням комплексного плану подолання недоліків;

зведений рейтинг 5 (незадовільний: від 4,5 до 5,0): існує велика ймовірність розорення найближчим часом, має місце збиткова діяльність та незадовільна практика менеджменту, необхідна термінова підтримка акціонерів, оскільки без допомоги акціонерів банк буде перетворений (злитий, ліквідовано і т. д.).[34]

МЕТОДИКА РЕЙТИНГОВИХ ПОКАЗНИКІВ В. С. КРОМОНОВА

Таблиця 2.1

Показник	Алгоритм розрахунку	Розшифрування	Характеристика	Критична межа	Вагомість
1. Генеральний коефіцієнт надійності	$K1 = K/AP$	К — власний капітал; AP — робочі активи	Показує рівень забезпечення покриття ризикованих вкладень банку його власним капіталом, за рахунок якого погашатимуться можливі збитки у разі неповернення будь-якого активу	1	45
2. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K2 = LA/OB$	ЛА — ліквідні активи; OB — зобов'язання до запитання	Показує, чи використовує банк кошти клієнтів як власні кредитні ресурси	1	20

Показник	Алгоритм розрахунку	Розшифрування	Характеристика	Критична межа	Вагомість
3. Крос-коефіцієнт	$K3 = CO/AP$	CO — сумарні зобов'язання	Показує рівень трансформації сумарних зобов'язань перед ощадниками, кредиторами та інвесторами у кредити, інвестиції та посередницькі послуги	3	10
4. Генеральний коефіцієнт ліквідності	$K4 = (LA + 3K)/CO$	ЗК — захищений капітал у вигляді будівель, обладнання, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів	Показує забезпеченість коштів, що довірені банку клієнтами, ліквідними активами, нерухомістю, цінностями, тобто характеризує здатність банку в разі неповернення виданих позик задовольнити вимоги кредиторів	1	15

			у мінімальний термін		
5. Коефіцієнт захищеності капіталу	$K5 = 3K/K$		Показує, як банк ураховує інфляційні процеси і яку частину активів розміщує у нерухомість, цінності та обладнання. Використовується як відносний показник фундаментальності банку: банки, засновані на короткий термін діяльності, не вкладають достатньо коштів у свій розвиток	1	5
6. Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$K6 = K/СК$	СК — статутний капітал	Характеризує ефективність діяльності і незалежність від окремих засновників	3	5

Перед тим, як вирахувати загальний бал, кожному коефіцієнту присвоюється питома вага його значущості для клієнтів (з погляду авторів методики). Вирахування підсумкового балу надійності банку здійснюється за такою формулою:

$$N = 45 \cdot K1 : 1 + 20 \cdot K2 : 1 + 10 \cdot K3 : 3 + 15 \cdot K4 : 1 + 5 \cdot K5 : 1 + 5 \cdot K6 : 3.$$

Якщо отримане значення вище 40—50 балів, то банк вважають достатньо надійним, якщо нижче 25—30 балів, то надійність банку є сумнівною.

Висновки до розділу 2

Отже, об'єктивна та достовірна оцінка фінансової стійкості банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівні є основою для застосування відповідних заходів впливу та прийняття адекватних управлінських рішень, а також важливою передумовою формування довіри з боку населення до банківської системи в цілому.

Саме оцінка фінансової стійкості є одним з важливих етапів в управлінні

фінансовою стійкістю з метою уникнення негативних соціальних та економічних наслідків ймовірних банкруств.

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Опис вхідної та вихідної інформації

Мовою програмування для виконання дипломної роботи було обрано HTML та Javascript, оскільки документи HTML оброблюється браузером та відтворюється на екрані у звичному для людини вигляді, що робить програму легкою і зрозумілою у використанні.

HTML впроваджує засоби для:

- створення структурованого документу шляхом позначення структурного складу тексту: заголовки, абзаци, списки, таблиці, цитати та інше;
- створення інтерактивних форм;
- включення зображень, звуку, відео, та інших об'єктів до тексту.

Найпоширеніше і найвідоміше застосування мови Javascript — написання сценаріїв для веб-сторінок, але, також, використовується для впровадження сценаріїв керування об'єктами вбудованими в інші програми. Також дана мова програмування використовується спільно з HTML, що надає додаткові можливості створення програмної розробки.

Фінансова стійкість і проводить розрахунок певних показників, за допомогою яких аналізується фінансовий стан комерційного банку. Після розрахунку система видає результат, характеристику отриманого значення.

Вхідною інформацією для вирішення фінансової стійкості є наступні показники:

- К — власний капітал;
- АР — робочі активи;
- ЛА — ліквідні активи;
- ОВ — зобов'язання до запитання;
- СО — сумарні зобов'язання;
- ЗК — захищений капітал у вигляді будівель, обладнання, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів;
- СК — статутний капітал;

Інформація обробляється за допомогою таких формул:

Генеральний коефіцієнт надійності:

$$K1 = K/AP \quad (3.1)$$

Коефіцієнт миттєвої ліквідності:

$$K2 = LA/OB \quad (3.2)$$

Крос-коефіцієнт:

$$K3 = CO/AP \quad (3.3)$$

Генеральний коефіцієнт ліквідності:

$$K4 = (LA+3K)/CO \quad (3.4)$$

Коефіцієнт захищеності капіталу:

$$K5 = 3K/K \quad (3.5)$$

Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку:

$$K6 = K/СК \quad (3.6)$$

Вирахування підсумкового балу надійності банку здійснюється за такою формулою:

$$N = 45 * K1 / 1 + 20 * K2 / 1 + 10 * K3 / 3 + 15 * K4 / 1 + 5 * K5 / 1 + 5 * K6 / 3. \quad (3.7)$$

Річна фінансова звітність банку Публічного акціонерного товариства "Райффайзен Банк Аваль":

Таблиця 3.1[41]

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період
1	2	3	4
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти		10297228	10292755
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України		0	0
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		5925271	3380399
Кошти в інших банках		8032433	10168968
Кредити та заборгованість клієнтів		37348686	27923626
Цінні папери в портфелі банку на продаж		0	1172

Цінні папери в портфелі банку до погашення	0	0
Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні компанії	0	0
Інвестиційна нерухомість	151860	160627
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	545070	385153
Відстрочений податковий актив	31643	743261
Гудвіл	0	0
Основні засоби та нематеріальні активи	2450048	2360186
Інші фінансові активи	0	0
Інші активи	1050930	1084439
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття	56170	55275

Активи – опис додаткових статей статей та вміст їх показників			
Активи – усього за додатковими статтями		1127477	808776
Усього активів:		67016816	57364637
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків		2533468	3295105
Кошти клієнтів		52272275	44103262
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		0	0
Боргові цінні папери, емітовані банком		0	0
Інші залучені кошти		0	0
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток		709	9

Відстрочені податкові зобов'язання		0	0
Резерви за зобов'язаннями		80050	53418
Інші фінансові зобов'язання		0	0
Інші зобов'язання		1289761	892168
Субординований борг		0	0
Зобов'язання групи вибуття		0	0
Зобов'язання – опис додаткових статей статей та вміст їх показників			
Зобов'язання – усього за додатковими статтями		0	0
Усього зобов'язань:		56176263	48343962
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал		6154516	6154516
Емісійні різниці		3033097	3033110

Незареєстрований статутний капітал		0	0
Інший додатковий капітал		0	0
Резервні та інші фонди банку		509771	318739
Резерви переоцінки		889941	937165
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)		300560	-1246779
Власний капітал – опис додаткових статей статей та вміст їх показників			
Власний капітал – усього за додатковими статтями		0	0
Неконтрольована частка		-47332	-176063
Усього власного капіталу		10840553	9020675
Усього зобов'язань та власного капіталу		67016816	57364637

3.2. Алгоритм розрахунку обраної моделі

Запорукою стабільності положення організацій служить його фінансова стійкість, тобто такий стан фінансів, яке гарантує його постійну платоспроможність. Фінансова стійкість комерційного банку - це незалежність його у фінансовому відношенні і відповідний стан активів і пасивів. Визначення стійкості розвитку комерційних відносин необхідно не тільки для самих організацій, але й для їхніх партнерів, які справедливо бажають мати інформацію про стабільність, фінансове благополуччя і надійності. Тому все більша кількість контрагентів починає втягуватися в дослідження та оцінку стійкості конкретної організації. [10, с.15]

Оцінка фінансової стійкості дозволяє зовнішнім суб'єктам аналізу визначити фінансові можливості організації на тривалі перспективи. Аналіз стійкості фінансового стану на ту або іншу дату дозволяє відповісти на запитання: наскільки правильно комерційний банк управляє фінансовими ресурсами протягом періоду, що передує цій даті. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і потребам розвитку, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності і відсутності у нього коштів для розвитку. Таким чином, сутність фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а платоспроможність виступає її зовнішнім проявом.

Платоспроможність розраховується за даними балансу, виходячи з характеристики ліквідності оборотних активів, тобто часу, який необхідний для перетворення їх в грошову готівку. Таким чином, платоспроможність, характеризуючи ступінь ліквідності оборотних активів, свідчить перш за все про фінансові можливості організації повністю розплатитися за своїми зобов'язаннями в міру настання терміну погашення боргу.

Фінансова стійкість – це стабільність фінансового становища, що забезпечується достатньою часткою власного капіталу в складі джерел фінансування. Достатня частка власного капіталу означає, що позикові джерела фінансування використовуються лише в тих межах, в яких вона може забезпечити

їх повне й своєчасне повернення. З цієї точки зору короткострокові зобов'язання за сумою не повинні перевищувати вартості ліквідних активів. У даному випадку ліквідні активи - не всі оборотні активи, які можна швидко перетворити в гроші без відчутних втрат вартості в порівнянні з балансової, а тільки їх частину. Мова йде лише про тих ліквідних активах, перетворення яких в гроші є природною стадією їх руху. [37]

Також фінансова стійкість пов'язана із загальною фінансовою структурою банку та ступенем його залежності від кредиторів і дебіторів. Наприклад, підприємство, яке фінансується в основному за рахунок грошових коштів, взятих у борг, в ситуації, коли кілька кредиторів одночасно вимагатимуть свої кредити назад, може збанкрутувати. У даному випадку структура «власний капітал - позиковий капітал» має значну перевагу бік останнього. Таким чином, можна зробити висновок про те, що фінансова стійкість банку в довгостроковому плані характеризується співвідношенням його власних і позикових коштів. Забезпеченість запасів і витрат джерелами формування є основою фінансової стійкості. [3, с.39]

Таким чином, фінансова стійкість - це гарантована платоспроможність і кредитоспроможність банку в результаті його діяльності на основі ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів. У той же час - це забезпеченість запасів власними джерелами їх формування, а також співвідношення власних і позикових коштів - джерел покриття активів підприємства.

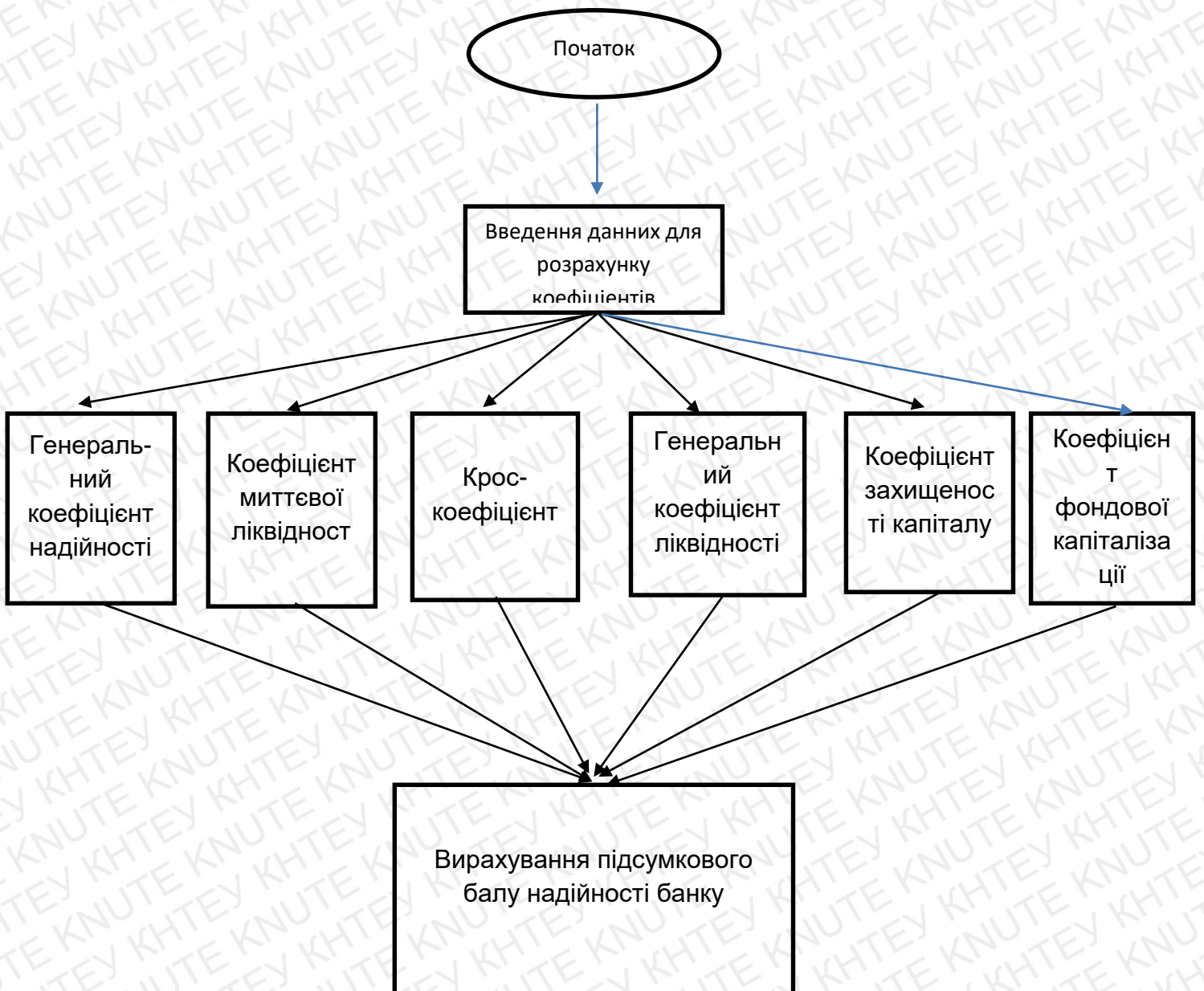
Завдання вироблення системи критеріїв, що характеризують надійність банку, є однією з найбільш актуальних. До теперішнього часу створено кілька таких систем критеріїв. Найбільш популярна система рейтингової оцінки надійності, розроблена групою експертів під керівництвом к.е.н. В. Кромонава і використовується для складання рейтингу надійності банків.

В основі методики складання рейтингу Кромонава лежить наступний алгоритм:

- Активи і пасиви формуються в економічно однорідні групи.

- Обчислюються коефіцієнти, що описують суттєві закономірності банківських балансів.
- Розраховується поточний індекс надійності, який дорівнює сумі коефіцієнтів, взятих з певними вагами.

Алгоритм побудови системи розрахунку фінансової стійкості рис. 3.1

В якості вихідних даних для складання рейтингу використовуються баланси банків за рахунками другого порядку (тобто максимально докладні з узаконених). Балансові рахунки другого порядку групуються в економічно однорідні групи, при цьому або інформація, яку в силу недосконалості плану рахунків неможливо витягти, ігнорується, або відповідний рахунок округлюється в ту чи іншу сторону. Всього таких параметрів сім.

3.3. Програмна реалізація та її обґрунтування

Реалізацію програми можна побачити в звичайному браузері.

Запускаємо програму. Головне меню містить перелік коефіцієнтів, за якими можна визначити фінансову стійкість підприємства:

- Генеральний коефіцієнт надійності;
- Коефіцієнт миттєвої ліквідності
- Крос-коефіцієнт
- Генеральний коефіцієнт ліквідності
- Коефіцієнт захищеності капіталу
- Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку

Програмний код знаходиться в додатку А.

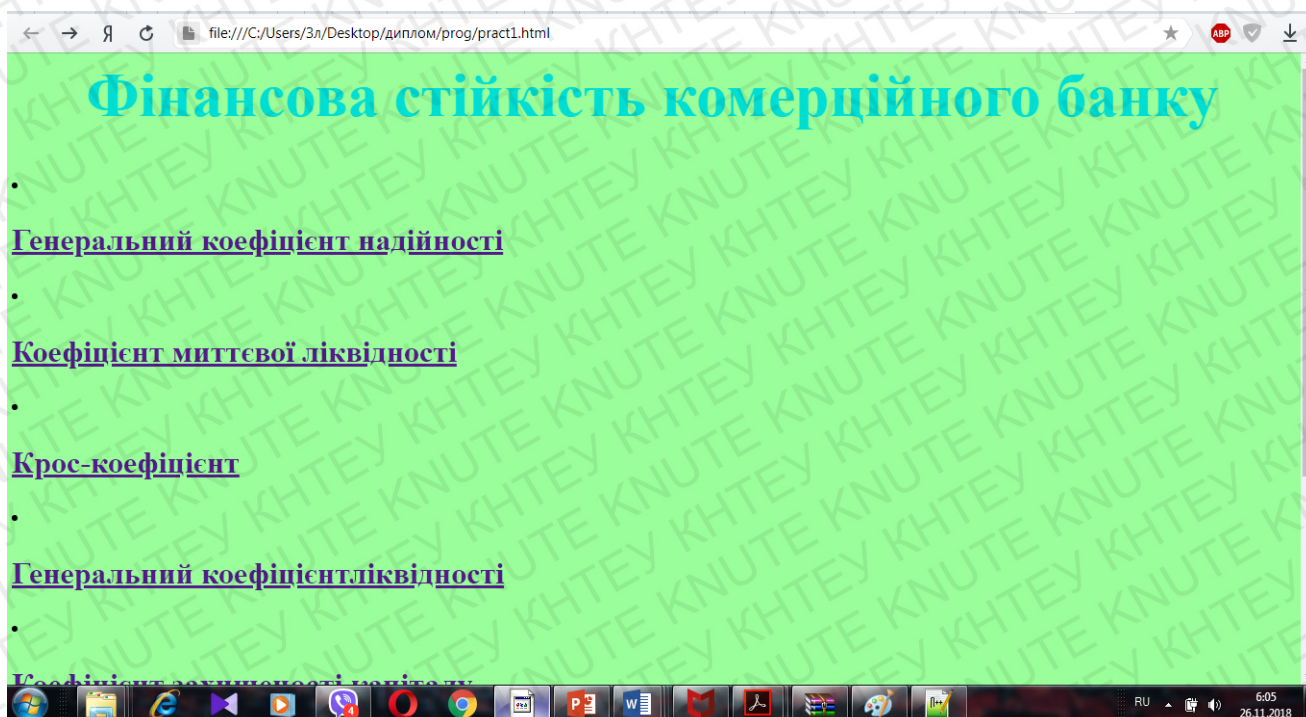

Рис. 3.2 Головне меню програми

Відкривши перше посилання в головному вікні, користувач переходить на перший варіант вирішення даної моделі(рис.3.3).

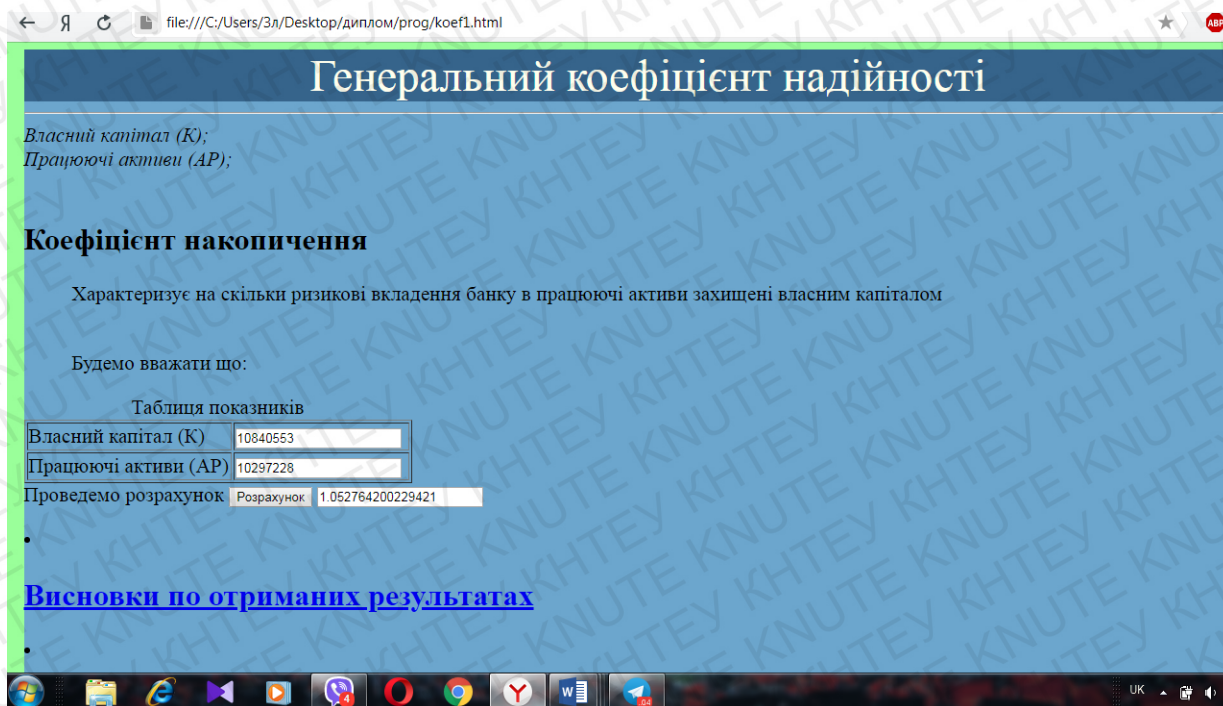

Рис.3.3 Генеральний коефіцієнт надійності

Після того як заповнюються всі показники даної формули ми проводимо розрахунок за допомогою формули $K1 = K/AP$

$$K1 = 10840553 / 10297228 = 1,05276$$

Після проведення розрахунків, користувач бачить результати вирішення.

Маючи готові результати користувач може подивитися на висновки і аналіз даних результатів, натиснувши на посилання.

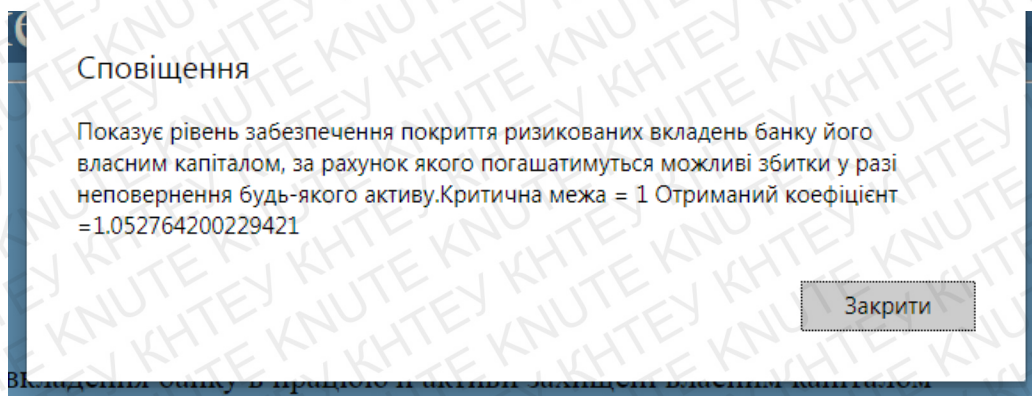

Рис.3.4 . Висновки по отриманих розрахунках

При відкритті посилання на Вирахування підсумкового балу надійності банку відкривається документ HTML. рис 3.5

Загальний бал фінансової стійкості

K1 — Генеральний коефіцієнт надійності
K2 — Коефіцієнт миттєвої ліквідності
K3 — Крос-коефіцієнт
K4 — Генеральний коефіцієнт ліквідності
K5 — Коефіцієнт захищеності капіталу
K6 — Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку

Загальний бал фінансової стійкості

Інформація обробляється за допомогою формули: $N = 45 \cdot K1 + 20 \cdot K2 + 10 \cdot K3/3 + 15 \cdot K4 + 5 \cdot K5 + 5 \cdot K6/3$

Таблиця показників

K1 — Генеральний коефіцієнт надійності	<input type="text"/>
K2 — Коефіцієнт миттєвої ліквідності	<input type="text"/>
K3 — Крос-коефіцієнт	<input type="text"/>
K4 — Генеральний коефіцієнт ліквідності	<input type="text"/>
K5 — Коефіцієнт захищеності капіталу	<input type="text"/>
K6 — Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	<input type="text"/>

Проведемо розрахунок

Рис.3.5. Вирахування підсумкового балу надійності банку

Якщо отримане значення вище 40—50 балів, то банк вважають достатньо надійним, якщо нижче 25—30 балів, то надійність банку є сумнівною.

ВИСНОВКИ

Економіки України вимагає докорінної перебудов системи оцінки діяльності комерційних банків, що зокрема, передбачає використання глибоких аналітичних досліджень. В результаті яких визначаються шляхи виходу із фінансових проблем і одержання бажаного розвитку. Щоб керувати складним процесом ефективного використання ресурсів, необхідно мати, насамперед, добре структуровану, достовірну і всебічну інформацію як активний інструмент обґрунтування моделей розвитку. Виняткове місце в управлінні фінансового стану належить фінансовій стійкості комерційного банку.

Моделювання розрахунку фінансової стійкості є логічно складним, тривалим та трудомістким процесом. Одним із головних обмежуючих факторів при розробці моделі є час, адже навіть підготовчі етапи розробки системи є досить тривалими. Але, попри труднощі при створенні, система розрахунку фінансової стійкості виступає могутнім інструментом вирішення поставлених задач.

Автором було розроблено програмну модель розрахунку фінансової стійкості, яка передбачає розрахунку коефіцієнтів впливу на фінансову стійкість. В процесі побудови моделі було досліджено особливості розрахунку фінансової стійкості. Проаналізовано та описано процес роботи системи розрахунку фінансової стійкості на основі визначення коефіцієнтів фінансової стійкості. Описано вхідні показники, які використовуються при вирішенні фінансової стійкості та вихідну інформацію: результати розрахунку коефіцієнтів та їх аналіз, алгоритм роботи моделі розрахунку фінансової стійкості.

Створена модель розрахунку фінансової стійкості може використовуватись для комерційних банків, програмою можуть користуватися менеджери, які на основі результатів моделювання можуть робити подальші прогнози діяльності підприємства і вести звітність за минулі періоди. Модель є простою у використанні та включає основні показники, які використовуються при аналізі фінансового стану та розрахунку фінансової рівноваги. Модель – є універсальним інструментом аналізу, управління, прогнозування, та повністю готова до використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы // Финансы и кредит (рус.). 2006. – 57 с.
2. Вербенська В.М. Стійкість банківської системи в умовах лібералізації міжнародної торгівлі фінансовими послугами (на прикладі країн Центральної та Східної Європи). канд. Екон наук 2008. – 30 с.
3. Мастепанова Д. А. Методология управления процессом обеспечения устойчивости банковской системы: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук / Д. А. Мастепанова
4. Лукин С. Г. Финансовая устойчивость коммерческие банки - 2017
5. Глосарій банківської термінології / Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
6. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
7. . Гуцал І. С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики) / І. С. Гуцал. – Львів: ВАТ “БІБЛЬОС”, 2001. – 244 с
8. Адамик Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібник / Б. П. Адамик. – Тернопіль : “Карт-бланш”, 2002. – 278 с.
9. .Алексеєнко М. Д. Оцінка власного капіталу банку за допомогою методу коефіцієнтів / М. Д. Алексеєнко // Стратегія економічного розвитку України. – 2001. – Вип. № 4. – С. 288–293.
10. Антонов Н. Г., Пессель М. А. Денежное обращение, кредит и банки / Н. Г. Антонов, М. А. Пессель. – М. : Финстатинформ, 1995. – 272 с.
11. Антропов Д. Л. Интегрированный риск-менеджмент в системе управления банком / Д. Л. Антропов // Деньги и кредит. – 2005. – № 1. – С. 33–37.
12. Базовые принципы эффективного надзора за банковской деятельностью. Консультативное письмо Базельского комитета по банковскому

регулированию / Базельский комитет по банковскому надзору. Сборник документов и материалов. – М., 1997.

13. Байбулатов Р. Ж. О банковском дистанционном надзоре Национального банка Казахстана / Р. Ж. Байбулатов // Деньги и кредит. – 2001. – № 5. – С. 53–57.
14. Банковское дело : стратегическое руководство / Рук. проекта У. Гулд; под. ред. В. Платонова, М. Хиггинса. – М. : Изд-во АО “Консалтбанкир”, 1998. – 432 с.
15. Банковское дело : учебник / под ред. Л. П. Кроливецкой. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 464 с.
16. Банковское дело : учебник / под. ред. проф. Г. Г. Коробовой. – М. :
17. Банковское дело: учебник / под. ред. О.И. Лаврушина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 672 с.
18. Белых Л. П. Устойчивость коммерческих банков. Как банкам избежать банкротства / Л. П. Белых. – М. : Банки и биржи, 1996. – 192 с.
19. Біленчук П. Д., Диннік О. Г., Лютий І. О., Скороход О. В. Банківське право : українське та європейське : навч. посібник / [П. Д. Біленчук, О. Г. Диннік, І. О. Лютий, О. В. Скороход] ; за ред. П. Д. Біленчука. – К. : Атіка, 1999. – 400 с.
20. Бліндюк О. Надійність комерційного банку і фактори, що її визначають / О. Бліндюк // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – № 11 (799). – С. 13–16.
21. Богута Н. Не рейтинг єдиний. [Електронний ресурс] / Н. Богута // Дзеркало тижня. – 2005. – № 13 (541). – Режим доступу: <http://www.zn.ua/2000/2675/49733/>
22. Болдаков В. Монетарні операції Національного банку України / В. Болдаков
23. Вісник Національного банку України. – 2000. – № 3. – С.44–49.
24. Большой толковый словарь русского языка / [сост. С. А. Кузнецов]. – СПб. :
25. Большой экономический словарь / [под. ред. А. Н. Азрилиана]. – М. :
26. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. :

27. Большая российская энциклопедия; СПб. : Норинт, 1997. – 1456 с.
28. Бондаренко Л. А. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку / Л. А. Бондаренко // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 85–93.
29. Бор М. З., Пятенко В. В. Менеджмент банків: організація, стратегія, планування / М. З. Бор, В. В. Пятенко. – М. : ІКЦ “ДИС”, 1997. – 288 с.
30. Бушуєва І. В., Ніколаєнко А. А. Структура та основні напрямки управління банківськими ризиками / І. В. Бушуєва, А. А. Ніколаєнко // Формування ринкових відносин в Україні. – Вип. 10. – 2010. – 156 с.
31. Ван Хорн, Джеймс К. Основы управления финансами / Ван Хорн, Джеймс К. ; ред., пер. с англ. И.И. Елисеевой. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 472 с.
32. Васи́лишен Э. Н. Регулирование деятельности коммерческих банков / Э. Н. Васи́лишен. – М. : Финстатинформ, 1995. – 144 с.
33. Васи́лишен. – М. : Финстатинформ, 1995. – 144 с.
34. Васькович І. М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку / І. М. Васькович // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2 (33). – С. 40–43 .
35. Версаль Н. І. Олексієнко С. М. Кредитні ризики як важлива складова ризиків банківської діяльності / Н. І. Версаль, С. М. Олексієнко // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 86–95.
36. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику / В. В. Вітлінський. – К. : ДЕМІУР, 1996. – 212 с.
37. Вітлінський В. В., Пернарівський О. В. Визначення рейтингу банку всередині вибірки / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський // Вісник Національного банку України. – 1999. – № 2. – С. 61–64.
38. Вітлінський В. В., Пернарівський О. В., Наконечний Я. С., Великоіваненко Г. І. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. / [В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великоіваненко] ; за ред. В. В. Вітлінського. – К. : Т-во “Знання”, КОО,

2000. – 251 с.

39.Вітлінський В., Наконечний Я., Пернарівський О. Концепція стратегії кредитного ризику / В. Вітлінський, Я. Наконечний, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2010. – № 1. – С. 13–16.

40.Вітлінський В., Пернарівський О. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2010. – № 6. – С. 48–51.

41.Інтернет ресурс -

<https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/116176/239/templ>

ДОДАТКИ

Додаток А

```

<html xmlns="http://www.w3.org/1999/xhtml">
<head>
  <script language="javascript" type="text/javascript" src="flot-flot-
319f4df/jquery.js"></script>
  <script language="javascript" type="text/javascript" src="flot-flot-
319f4df/jquery.flot.js"></script>
  <meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=utf-8"/>
  <title>Фінансова стійкість комерційного банку</title>
  <style type="text/css">
    body {
      font: 16pt Times New Roman, Helvetica, sans-serif; /* Шрифт на веб-
странице */
      background: #9AFF9A; /* Цвет фона */
    }

    #container {
      width: 1300px; /* Ширина слоя */
      margin: 0 auto; /* Выравнивание по центру */
      background: #6CA6CD; /* Цвет фона левой колонки */
    }

    #header {
      font-size: 2.2em; /* Размер текста */
      text-align: center; /* Выравнивание по центру */
      padding: 0px; /* Отступы вокруг текста */
      background: #36648B; /* Цвет фона шапки */
      color: #ffe; /* Цвет текста */
    }

    #content {
      margin-left: 0px; /* Отступ слева */
      padding: 0px; /* Поля вокруг текста */
      background: #6CA6CD; /* Цвет фона правой колонки */
    }

    #footer {
      background: #8fa09b; /* Цвет фона подвала */
      color: #fff; /* Цвет текста */
      padding: 0px; /* Отступы вокруг текста */
      clear: left; /* Отменяем действие float */
    }
  </style><HTML>
<HEAD>

```

```

<TITLE>
</TITLE>
</HEAD>
<BODY BGCOLOR="#FFEC8B" >
<CENTER><FONT SIZE=6 COLOR=LightGoldenrod4><H1> Фінансова
стійкість комерційного банку </H1></FONT></CENTER>
<TD>
  <LI>
    <A HREF="koef1.html"> <font><H2>Генеральний коефіцієнт
надійності</H2></font>
  </LI>
</TD>
<TD>
  <LI>
    <A HREF="koef2.html"> <font><H2>Коефіцієнт миттєвої
ліквідності</H2></font>
  </LI>
</TD>
<TD>
  <LI>
    <A HREF="koef3.html"> <font><H2> Крос-коефіцієнт</H2></font>
  </LI>
</TD>
<TD>
  <LI>
    <A HREF="koef4.html"> <font><H2>Генеральний
коефіцієнтліквідності</H2></font>
  </LI>
</TD>
<TD>
  <LI>
    <A HREF="koef5.html"> <font><H2>Коефіцієнт захищеності
капіталу</H2></font>
  </LI>
</LI>
</TD>
<TD>
  <LI>
    <A HREF="koef6.html"> <font><H2>Коефіцієнт фондової капіталізації
прибутку</H2></font>
  </LI>
</TD>
<TD>

```

```

<LI>
<A HREF="koef7.html"> <font><H2>Вирахування підсумкового балу
надійності банку</H2></font>
</LI>
</TD>

```

```

<br/>
</BODY>
</HTML>

```

Додаток Б

```

html xmlns="http://www.w3.org/1999/xhtml">
<head>
<script language="javascript" type="text/javascript" src="flot-flot-
319f4df/jquery.js"></script>
<script language="javascript" type="text/javascript" src="flot-flot-
319f4df/jquery.flot.js"></script>
<meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=utf-8"/>
<title>Фінансова стійкість комерційного банку</title>
<style type="text/css">
body {
font: 16pt Times New Roman, Helvetica, sans-serif; /* Шрифт на веб-
странице */
background: #9AFF9A; /* Цвет фона */
}

#container {
width: 1300px; /* Ширина слоя */
margin: 0 auto; /* Выравнивание по центру */
background: #6CA6CD; /* Цвет фона левой колонки */
}

#header {
font-size: 2.2em; /* Размер текста */
text-align: center; /* Выравнивание по центру */
padding: 0px; /* Отступы вокруг текста */
background: #36648B; /* Цвет фона шапки */
color: #ffe; /* Цвет текста */
}

#content {
margin-left: 0px; /* Отступ слева */
padding: 0px; /* Поля вокруг текста */
background: #6CA6CD; /* Цвет фона правой колонки */
}

```

```

#footer {
  background: #8fa09b; /* Цвет фона подвала */
  color: #fff; /* Цвет текста */
  padding: 0px; /* Отступы вокруг текста */
  clear: left; /* Отменяем действие float */
}
</style>
<script type="text/javascript">
function a() {
  var l = document.getElementById("1").value;
  var b = document.getElementById("2").value;
  var f = l / b;
  document.getElementById("6").value = f;
}
function alt() {
  var f = document.getElementById("6").value;
  alert("Показує рівень забезпечення покриття ризикованих вкладень
банку його власним капіталом, за рахунок якого погашатимуться можливі збитки
у разі неповернення будь-якого активу.Критична межа = 1 Отриманий коефіцієнт
=" + f)
}
</script>
</head>
<body>
<div id="container">
<div id="header">Генеральний коефіцієнт надійності<br/>
</div>
<div id="sidebar">
<dfn>
<hr/>
<href
=""/> Власний капітал (K);
<br/>
<href
=""/>Працюючі активи (AP);
<br/>
</dfn><br/>
</div>
<div id="content">
<h2>Коефіцієнт накопичення</h2>

```

```
<p style="text-indent:50px">
```

Характеризує на скільки ризикові вкладення банку в працюючі активи захищені власним капіталом

```
<br/>
```

```
<br/>
```

```
<p style="text-indent:50px">
```

Будемо вважати що:

```
<table border="1">
```

```
<caption>Таблиця показників</caption>
```

```
<tr><td>Власний капітал (К)
```

```
</td><td><input type="text" id="1"/><br/></td></tr>
```

```
<tr><td>Працюючі активи (AP)
```

```
</td><td><input type="text" id="2"/>
```

```
<br/></td></tr>
```

```
</table>
```

Проведемо розрахунок

```
<button onclick="a()">Розрахунок</button>
```

```
<input type="text" id="6"/>
```

```
<br/>
```

```
<p style="text-indent:50px">
```

```
<TD>
```

```
<LI>
```

```
<A HREF="#" onclick="alt(); return false;"> <font><H2>Висновки по  
отриманих результатах</H2></font>
```

```
</LI>
```

```
</TD>
```

```
<TD>
```

```
<LI>
```

```
<A HREF="pract1.html"> <font><H2>Голова сторінка</H2></font>
```

```
</LI>
```

```
</TD>
```

```
<p style="text-indent:50px; position:absolute; top:460px; left:320px"><br/>
```

```
</div>
```

```
<div id="footer">&copy; Пушкаръов Артем</div>
```

```
</div>
```

```
</body>
```

```
</html>
```